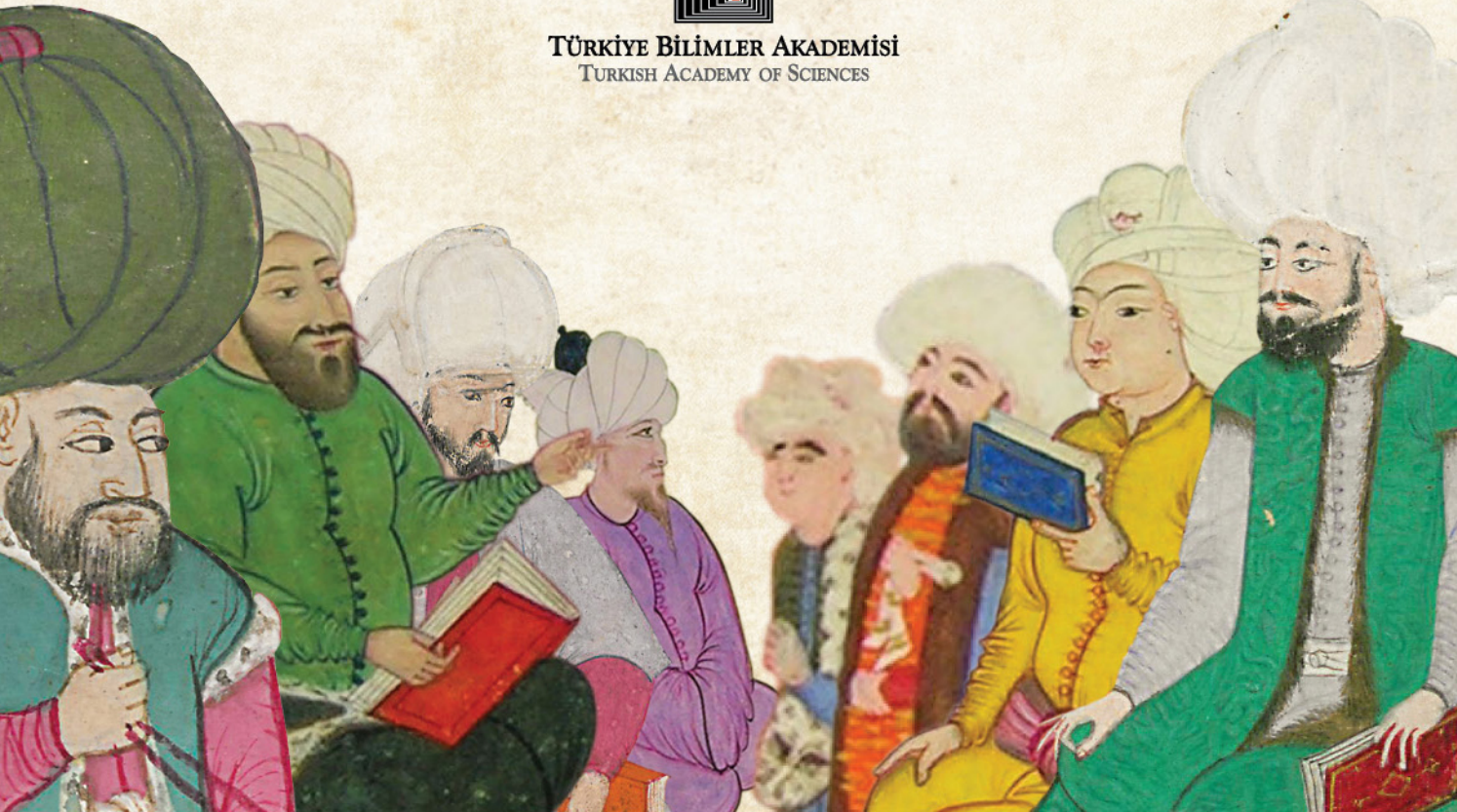

OSMANLI İLMİYE SINIFININ KIYAFET NORMU VE GİYSİLERİ

MURAT ÇELİK

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Clothing Norm and Attires of the Ottoman İlimiye Class
Osmanlı İlimiye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri
Murat Çelik

Turkish Academy of Sciences Science and Thought Series: 30
Türkiye Bilimler Akademisi Bilim ve Düşün Dizisi: 30

ISBN: 978-605-2249-74-1
DOI: 10.53478/TUBA.2021.016
Ankara, 2021

Hazırlayan / Edited By
Dr. Öğr. Üyesi Murat Çelik

Tasarım ve Uygulama / Design
Murat Acar

Tashih / Proofreading
Sıddık Yurtsever
Doç. Dr. Cem Korkut

İletişim ve Koordinasyon / Communication and Coordination
Asiye Komut Şanlı

Baskı / Publisher
Tek Ses Ofset Matbaacılık Yayıncılık Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. Kültür İş Hanı No: 7 / 11 – 60 İskitler / Ankara

©Türkiye Bilimler Akademisi, 2021.
Bu eserin tüm yayın hakları, Türkiye Bilimler Akademisi'ne aittir.
Yayıncının yazılı izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz.
Eserden kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

©Turkish Academy of Sciences, 2021.
All publishing rights of this work belong to the Turkish Academy of Sciences.
It may not be printed and reproduced partially or fully without the written
consent of the publisher. It can be cited by providing full reference.

Kitabın dil, bilim, etik ve hukuk açısından bilimsel sorumluluğu yazara aittir.
Türkiye Bilimler Akademisi'nin sorumluluğu bulunmamaktadır.

The author bears full scientific responsibility for the book in terms of language,
scholarship, ethics and law. Turkish Academy of Sciences has no responsibility whatsoever.

Türkiye Bilimler Akademisi
Turkish Academy of Sciences
Vedat Dalokay Caddesi No: 112
Çankaya 06670 Ankara
0 312 442 29 03 (pbx)
www.tuba.gov.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası lisansı (CC BY 4.0) ile lisanslanmıştır. Bu lisans, yazarlara atıf yapmak koşulu ile metni paylaşmanıza, kopyalamanıza, dağıtmanıza ve iletmenize; metni uyarlamak ve metnin ticari kullanımına (ancak sizi veya eseri kullanımınızı desteklediklerini ileri sürecek şekilde değil) izin verir.

The work (as defined below) is provided under the terms of this creative commons public license ("ccpl" or "license"). This license allows reusers to copy and distribute the material in any medium or format in unadapted form only, for noncommercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Osmanlı İlmîye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri

Öğrenci, Kadı, Müftü, Müderris, Nakibüleşraf, Kadıasker, Şeyhülislam
GENEL OLARAK KLASİK DÖNEM

Clothing Norm and Attires of the Ottoman İlmîye Class

Student, Qadi, Mufti, Müderris, Naqib al-Ashraf, Qadiasker, Sheikh al-Islam
CLASSIC PERIOD IN GENERAL TERMS

MURAT ÇELİK

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Ankara Yıldırım Beyazıt University
ORCID: 0000-0002-9460-8767

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Takdim

Toplumların maddi ve manevi inşası ancak nitelikli ve yetişmiş insan gücüyle mümkün olmaktadır. Bu gücün sağlam temellere oturarak oluşması ise insan gücünü yetiştiren kadroların niteliği ile doğru orantılıdır. Literatürdeki çalışmalar da ülkelerin kalkınmışlık düzeyi ile eğitim düzeyi arasındaki paralel ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Zira, tarihe bakıldığında da mirasını devraldığımız atalarımızın inşa ettiği medeniyetimizin temelleri âlimler tarafından atılmıştır. Osmanlılar da bu medeniyetin en önemli temsilcilerinden birisi olmuştur.

Osmanlıların uzun ömürlü olmalarını sağlayan hususlardan birisi ilme ve ilim insanlarına verdikleri önemdir. Osmanlılar kuruluşlarından durduruluşlarına kadar âlimlere ve ilim erbabına büyük bir saygı göstermiştir. Toplum içerisinde de âlimler her daim önemli bir konuma sahip olmuştur. Sosyal ve ekonomik ilişkilerin düzenlenmesinde de yine âlimler etkin rol oynamıştır.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) olarak bilim mirasımızın günümüze aktarılması öncelikli çalışma alanlarımızdan birisidir. Dünyamız, günümüzde ulaştığı kalkınma seviyesini tarihteki tüm medeniyetlerin katkılmasına borçludur. Türk-İslam bilim ve kültür mirasının önemli bir kısmını

oluşturan Osmanlıların da bu medeniyet birikimine etkisi büyük olmuştur. Osmanlıların ilim geleneği çağını ve sonraki dönemleri etkileyen bir niteliği haiz olup günümüzdeki eğitim politikalarının belirlenmesinde de bizlere değerlendirmeler yapma imkânı sunmaktadır. Bu açıdan eğitim ve bilim tarihine çok boyutlu ve disiplinlerarası yaklaşmakta fayda vardır.

Osmanlı bilim ve eğitim tarihi ile ilgili pek çok eser kaleme alınmış olsa da doğrudan Osmanlı âlimlerinin yaşayışlarına temas eden çalışma sayısı kısıtlı kalmıştır. Bu bağlamda Murat Çelik tarafından kaleme alınan “*Osmanlı İlmîye Sınıfının Kıyafet Normu ve Giysileri*” adlı eserin Osmanlı eğitim tarihini ele alıfta yeni bir bakış açısı kazandıracağını umuyorum.

Bu vesile ile başta eserin yazarı Murat Çelik olmak üzere eserin yayımlanmasında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

Preamble

Material and spiritual reconstruction of societies is only possible with qualified and educated manpower. Creation of this power, based on solid grounds, is directly proportional to the quality of the cadres which train this manpower. Indeed, studies in literature reveal the parallel ties between the levels of development of countries and their levels of education. Indeed, history tells us that the foundations of our civilizations our ancestors created, and we inherited subsequently was laid by scholars. The Ottomans have been one of the outstanding representatives of this civilization.

One of the reasons why the Ottomans survived for a long time is the importance they attached to science and people of science. The Ottomans revered scholars and people of science from their founding until they were held back. Likewise, scholars always had a significant position in the society. Furthermore, scholars played an active role in regulating the social and economic relations.

As the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), it is one of our primary areas of work to transmit our scientific heritage into the present. Our world owes its current development level to the contributions of all civilizations in the history. The Ottomans, which constitute a significant part of the

Turco-Islamic scientific and cultural heritage, had immense impact on this reservoir of civilization. The scholarly tradition of the Ottomans had a nature that influenced its era and the subsequent periods, and it gives us the opportunity to make assessments for determining today's education policies. In this regard, one should approach the history of education and science, with a multi-dimensional and inter-disciplinary view.

Despite the fact that many studies have been done on the Ottoman science and education history, number of works touching directly upon the lives of the Ottoman scholars have been limited. In this context, I hope that the book titled "Clothing Norm and Attires of the Ottoman İلميye Class", authored by Murat Çelik, will introduce a new perspective on tackling the Ottoman education history.

On this occasion, I present my gratitude to all those who contributed to publication of this book, particularly Murat Çelik, the author of the book.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA President

Ön Söz

'Mükemmel iyinin düşmanıdır' sözü elinizde tuttuğunuz bu çalışmayı az ya da çok ifade etmektedir. Bu yüzden ne mükemmel ne de iyi olmak iddiasındadır. En önemli amacı neredeyse hiç konu edilmemiş bir alana pencere açarak tartışma başlatmak, Osmanlı ilmiyesinin giysi normuna ilişkin eğitim tarihi bakış açısıyla yeni bir yorum getirmeye çalışmaktır. Böylece Osmanlı yükseköğrenimine ilişkin farklı bir bakış açısının sağlanabileceği ümidi yeşertilmiş olacaktır.

Osmanlılara ilişkin çalışmalar son yarım yüzyıldır dünyanın ilgisini çekse de Osmanlı eğitim tarihinin bu ilgiden yeterince nasiplenememiş olması üzücüdür. Oysa Osmanlı eğitim tarihinin Osmanlı toplumsal yapısını anlamının temel unsurlarından biri olduğu iddia edilebilir. Bu bakımdan Osmanlı eğitim tarihi anlaşılmadan bu yapının inşa ettiği düzenin anlaşılabilmesinin mümkün olduğu söylenemez. Kuşkusuz belgeler üzerinden yükselen izaha yönelik kronolojik bir yaklaşım veya siyasi bir çerçevede içinde Osmanlı tarihinin ele alınışı da önemlidir; bilhassa araştırmalarda mikro konulara doğru bir eğilimin görülmeye başlanması da mühim sayılabilir. Fakat Osmanlı zihniyetinin kurucu unsurlarının karinelerini içinde barındıran entelektüel tarih ve onun kurucu niteliklerini üreten eğitimin anlaşılması belki hepsinden daha önemlidir.

Avrupa'da 1950'lerde gelişmeye başlayan yükseköğrenim tarihçiliğinin bir benzerinin günümüz Osmanlı tarihçiliğinde kural ve gelenekleri ile oluştuğu, bağımsız bir disipline karşılık geldiği henüz söylenemez. Elbette Avrupa yükseköğrenim tarihçiliğinin geldiği nokta araştırma alt alanlarını genişletmekle kalmamış, zenginleşmesine de yol açmıştır. Misal olarak Avrupa yükseköğrenim kurumlarındaki kıyafetler bahsi, işaret edilen bu alanlardan biridir. Bugün, üniversitelerdeki törensel cazibenin simgeleri olan akademik kıyafetler hâlâ ilgi çekicidirler. Çünkü cübbeler, kepler, giysilerdeki renkler ve bu görüntüyü tamamlayan diğer ayrıntılar yüzlerce yıllık geleneğin birer devamı niteliğindedirler. Avrupa yükseköğreniminin geliştirerek sürdürdüğü bu geleneğin bir benzerinin Osmanlı medreseleri için de mümkün olduğu söylenmelidir. Çünkü Nizamiye Medreseleri'nden itibaren tesis edilen kıyafet düzenlemeleri Osmanlılara kadar ulaşmış, Osmanlılar da bu geleneği 19. yüzyılın sonlarına kadar sıkı sıkıya korumuşlardır. Bu koruma gerçekten de basit ve cümlelerin yeri dolsun kabilinden bir muhafaza ediş değildir. Osmanlıların 18 ve 19. yüzyıllarda gerçekleştirdiği askerî, sosyal ve bürokratik ıslahatlar devlet ve toplumsal yapıya nüfuz etmesine, gelenekleri değiştirmesine karşın ilmiyenin, en azından görsel varlık olarak, kıyafetlerini dikkatle muhafaza etmesi dikkat çekicidir. Söz konusu bu durumun yukarıda dile getirilen Osmanlı yükseköğreniminin zihni kurucu unsuru olmasıyla da yakından ilgisi bulunmaktadır.

Osmanlı zihniyetini kurup inşa edenler Osmanlı uleması ve onun kurumsal yapısı olan ilmiyesidir. Askerî sınıf içinde yer alan Osmanlı ilmiyesini oluşturan ulema ise işlevsel anlamda farklı alt sınıflara ayrılrsa da bağlı oldukları merkez, Osmanlı medresesidir. Bu bakımdan Osmanlı medreseleri Osmanlı ilmiyesinin ve entelektüel zihninin ocağıdır; dolayısıyla kendisine ait bir gelenek, görenek ve kıyafet biçimi mevcuttur. Kıyafetler ise Osmanlı ilmiyesini tüm unsurlarıyla devlet içinde görünür kılıp konumunu tescil eder. Osmanlı ilmiyesinin kıyafet düzenlemeleri ve farklılıkları kendisini en alt seviye olan öğrencilikten en üst makam şeyhülislamlığa değin kuvvetli bir biçimde gösterir. Farklılıklar ve makam düzenlemeleri kıyafetlerin tasarım ve renkleriyle de belirgin kılınır. Böylece toplumsal yapı içinde fark edilmeleri kolaylaştırılmış olur.

Osmanlı ilmiyesine ait kıyafetlerin konu edildiği bu araştırmayla üç alana katkı yapılması hedeflenmiştir. Öncelikle Osmanlı ilmiyesine yönelik kıyafet normunun ortaya çıkarılması ve dolayısıyla da teorik bir zeminin kurulması amaçlanmaktadır. Kuşkusuz Osmanlı ilmiyesi kıyafet normunun felsefi bir arka planı ve gerekçesi bulunmaktadır. Çalışmada söz konusu bu teorik plan ve gerekçenin tasarımı tartışılmıştır. Diğer bir hedef ise Osmanlı ilmiyesine ait kıyafetlerin, ileride yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından, bir tasnife tabi tutulmasıdır. Tasnif çalışmasıyla ilmiye kıyafetleri sınıflandırılacak, böylelikle kıyafetlerin birbirleriyle olan ilişkileri kurulabilecektir. Üçüncü ve son hedef ise Osmanlı yükseköğrenim çalışmalarında ilmiye kıyafetlerinin bir alt disiplin olarak teşekkül etmesine zemin hazırlamaktır. Çünkü böylelikle mukayeseli çalışmalara kaynaklık edecek bir alt disiplin kurulabilecektir.

Çalışmaya ait somut çıktılar elde edilebilmesinde iki alanın eksik kaldığı itiraf edilmelidir. İlk üzerinde çalışılan giysi formlarına ait patronların çıkarılması düşünülmüştür. Keza kalıpları çıkarılmış giysi ve ayakkabıların bu patronlara göre dikilmeleri de arzu edilmiştir. Ancak finansman ve zaman yetersizliği bu iki hedefin gerçekleştirilmesine imkan tanımamıştır.

Eserin yayına hazırlanmasında kıymetli katkılarından ötürü başta değerli başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker olmak üzere Türkiye Bilimler Akademisine şükranlarımı sunuyorum.

Son bir söz olarak, yardımlarını esirgemeyip cömertçe mukabelede bulunan adları mahfuz dost, arkadaş ve büyükler saygıyla anılmalıdır.

Gayret bizden...

Murat Çelik

02 Nisan 2021, Çınarcık

RESİM 1. Müderrislerin Ziyafeti; Şenliğin 3. Günü

Seyyid Vehbi Hüseyin bin Abdullah, *Surname-i Vehbi*, TSMK, 3. Ahmet Kitaplığı 3594, 73b.

Foreword

The expression “perfect is the enemy of good” more or less describes this book in your hands. Thus, it claims to be neither perfect, nor good. Its most important aim is to open a new window and start a new discussion on a field that has almost never been tackled, by introducing a new understanding to it, with an education history perspective. Thus, the hope that a different perspective on the Ottoman higher education can be established will have been flourished.

Despite the fact that studies on the Ottomans have attracted global attention in the last half century, it is saddening that the Ottoman education history has not gotten its share in this interest. In fact, one can argue that the Ottoman education history is the key to understand the Ottoman social structure. In this regard, understanding the order constructed by this structure cannot be deemed possible without understanding the Ottoman education history. Surely, addressing the Ottoman history with a chronological approach aiming at elucidation, built upon documents, or within a political framework is important as well; it can also be deemed important that a trend is observed towards micro subjects in studies. However, understanding the intellectual history which contains the presumptions of the founding elements of the Ottoman mindset, and the education which produces its founding qualities, may be more important than anything else.

One cannot claim that higher education historiography, which has commenced in Europe in the 1950s, has established itself in the Ottoman historiography, with all its rules and traditions, and that it corresponds to an independent discipline. Indeed, the level that the European higher education historiography has attained has not only expanded the sub-domains of study, but also enriched it. For instance, issue of clothing in the European higher education institutions is one of the aforementioned fields. Today, academic attires, which are the ceremonial attractions in universities, are still interesting. Because gowns, caps, colors on attires and other details that complement this scene, are a continuation of hundreds of years of tradition. One should note that a tradition that is similar to what the European higher education has developed and sustained is also possible for the Ottoman medreses. Because clothing regulations established after the Nizamiye Medreses was extended to the Ottomans and the Ottomans strictly preserved this tradition until the end of the 19th century. This preservation, indeed, is not a simple and superficial one. Despite the fact that the military, social and bureaucratic reforms that the Ottomans made in the 18th and 19th centuries penetrated into the state and social structure and altered traditions, it is interesting that the ilmiye class maintained its attires, at least as a visual entity. This is closely related to the fact that it is the founding intellectual element of the Ottoman higher education, as stated above.

Those who founded and built the Ottoman mentality is the Ottoman ulema and the ilmiye class, which is its institutional structure. Despite the fact that ulema, which constitutes the Ottoman ilmiye class within the imperial administrators class is divided into different sub-classes, the center they are affiliated is the Ottoman medrese. In this regard, the Ottoman medreses are the center of the Ottoman ilmiye class and its intellectual mentality; therefore, it has its own tradition, customs and clothing form. And attires make the Ottoman ilmiye visible within the state with all its elements, and reiterate its status. The clothing regulations and differences of the Ottoman ilmiye class manifest itself strongly from studentship, which is the lowest level, to the office of the sheikh al-Islam, the highest post. Differences and

status regulations are made distinct through the design and colors of attires as well. Thus, they are rendered easily distinguishable in the society.

With this study, covering the attires belonging to the Ottoman ilmiye class, it is aimed to provide contribution to three fields. Firstly, it is aimed to unfold the clothing norms of the Ottoman ilmiye class, and hence to establish a theoretical base. Surely, the clothing norm of the Ottoman ilmiye class has a philosophical background and reason. The design of this theoretical plan and reason is discussed in this study. Another target is to classify attires belonging to the Ottoman ilmiye class, to serve as a source for future studies. With this classification effort, the ilmiye attires will be sorted out and thus, the attires will be inter-related. The third and the last aim is to pave the way for establishment of the Ottoman ilmiye class attires as a sub-discipline in the Ottoman higher education studies. Because a sub-discipline that will serve as a source for comparative studies can be established as such.

One should admit that two fields are missing in attaining concrete outputs of the study. It was first conceived to extract the patterns of the dress forms studied. In fact, it was desired to stitch the clothes and shoes as per these patterns. However, lack of time and financing rendered realization of these two goals impossible.

I would like to express my gratitude to Turkish Academy of Sciences, and particularly its President, Prof. Dr. Muzaffer Şeker, for their valuable contributions in preparing this publication.

Lastly, friends and or seniors, whose names are secluded herein, should be remembered with reverence for not having refrained to support and generously contributing to this work.

Effort is on us...

Murat Çelik

02 April 2021, Çınarcık

لرولوب

RESİM 2. Fatih Sultan Mehmed, Molla Zeyrek, Hocazade, Seyyid Ali ve Mahmud Paşa

Muhtesibzade Mehmed Belgradi, *Tercüme-i Şakaiku'n-numaniyye*, TSMK, Hazine 1263, 90b.

Geniş Özet

Görünüm ve görevler birlikte değerlendirildiğinde kıyafetler resmi görevlerin somutlaştırılmasında önemli sembollerden biri olmuştur. Avrupa üniversitelerine ilişkin tarihi kayıt ve verilerden yola çıkılarak kıyafet normlarına ilişkin bir literatür meydana getirilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı ilmiye sınıfı için de benzer bir normdan söz edilse de literatürden bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Osmanlı ilmiye sınıfının kılık kıyafeti hakkında genel bir tasnif yapmak ve bu tasniften hareketle bir tartışma başlatmaktır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giyim kuşamın antropolojik ve sosyolojik temelleri ele alınmakta, Osmanlı düzeniyle bağlantısı kurulmaktadır. İkinci bölümde Osmanlı ilmiye sınıfının kıyafet normlarını benimsediği ve meşruiyetini vurguladığı tarihi arka plana odaklanılmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise Osmanlı ilmiye sınıfının giyim biçimleriyle ilmiye mensuplarının bireysel tarzları ele alınmakta, elde edilen bilgiler birbiriyle ilişkilendirilmektedir.

Genel olarak ulema, özel olarak da medreselilere ait kıyafetlerin Osmanlı eğitim tarihinin bir meselesi olduğuna şüphe yoktur. Ancak, bu meselenin aydınlığa kavuşturulması iki bakımdan çok kolay değildir. Bu nedenlerin

başında dönemlerinden bugüne ulaşmış yeterince nitelikli kıyafet koleksiyonlarının bulunmayışdır. Elbette çeşitli müze koleksiyonlarında giyim ve kuşama dair kimi örnekler mevcutsa da bu örnekler ulemaya ait olmadığı gibi son dönemlere ilişkindir. Diğer yandan müze koleksiyonlarında yer alan kıyafet tarihine ait örnekler de saray mensuplarına ait olanlardan müteşekkildir. O yüzden somut ve birincil kıyafet kaynakları üzerinden bir literatür oluşturmak mümkün görünmemektedir.

Dolayısıyla yapılabilecek tasnif, arşiv belgeleri ve kroniklerdeki nakillere, tezkirelerdeki izahlara, kanunnamelerdeki emirlere, yazmalarda yer verilen minyatürlere ve yabancı ressam ve yazarların tasvir ettikleri gravür ve resimlere muhtaç kalacaktır.

İlmiye mensuplarının moral olduğu kadar şekil şartları bakımından da Hz. Muhammed'e benzemeye çalışacaklarını tahmin etmek zor olmasa gerekir. Zaten bu bakımdan Hz. Muhammed'in yaşantısı her hali ile örnek alınmış ve bu örnek alma Müslümanlara da tavsiye edilmiştir. İlmiye ise her hal ve şartta bu örnekliliği hem davranış hem de şekil bakımından bünyesinde görünür hale getirmeye çalışmıştır.

Yukarıda işaret edilen hususlardan ötürü Osmanlı ilmiyesinin kıyafet normunun kendiliğinden ortaya çıkmadığını tahmin etmek zor olmalıdır. Diğer pek çok alanda olduğu gibi ulema sınıfının giyiminde de tevarüs edilen bir geleneğin varlığından söz edilebilir. Müslümanların devletlerini kurmaya başlamasıyla bürokratik yapılar bu düzeni takip etmiştir. Bürokratik düzene beraberinde kurumsallaşmayı getirmiş olmalıdır. Müslümanların kurduğu ilk devletler olarak Emeviler ve Abbasiler bürokratik düzeni belli bir olgunluğa getirerek bu kültürü kendilerinden sonra hükümran olan devletlere aktarmışlardır. Bölgedeki en önemli müesses nizam olan Selçuklular ise Osmanlıların kurucu nüvesini içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla devlet geleneğinde olduğu gibi sosyal ve kültürel düzenin devamı ilk devletlerden bir silsile olarak Osmanlılara geçmiştir.

Orhan Gazi zamanında ulema beyaz, saray hizmetkarları kırmızı, kalemiye mensupları sarı ve diğer kimseler ise siyah giymekteydiler. Ancak

Yıldırım Bayezid'den sonra beyaz askerlerin, kırmızı ise saltanatın alameti olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı ulemasının giydiği kıyafetlerin gündelik ya da resmi bir şekilde kesin olarak ayrılımları eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle mümkün değildir. Bu yüzden çok az malumat kalıntısı haricindeki verilerden Osmanlı ulemasının kıyafet türlerine ilişkin net bir ayırım yapmak gerçekçi olmaz. Bununla birlikte yine de bir fikir vermesi için en azından fonksiyonuna göre kıyafetlerde bir tasnife gidilebilir. Özellikle Osmanlı ulemasının, genel olarak da kişilerin giyimi söz konusu olduğunda nasıl bir tasnife gidilmesi gerektiği meselenin ele alınmasını kolaylaştıracaktır. Söz konusu kolaylaştırma hem teorik hem de pratik niteliklidir. Çünkü ulema kıyafetlerini anlamaya çalışırken ve birbirleriyle ilişki kurarken bir tasnifin takibi faydalı olacaktır. Bu çerçevede Osmanlı ulemasına ait kıyafetleri başlıklar, dış kıyafetler, iç kıyafetler ve ayakkabılar olmak üzere dört [4] ana başlık altında sınıflandırmak makul sayılmalıdır. Bu tasnife göre:

- i. Başlık: Ulemanın başına giydiği sarık, kavuk, terlik, takke, örf ve benzerleri başlıkları meydana getirmiştir.
- ii. İç Kıyafet: Dış kıyafetin üzerine giyilen kıyafetlerdir; farklı nitelik ve kalitelerdeki iç donu, don, gömlek, cepken, entari, Kamis, kuşak, şal, çakşır ve benzerleri anlamına gelmektedir.
- iii. Dış Kıyafet: İç giyimin üzerine giyilen, birden fazla olabilen ve kimi zaman tören niteliğindeki zamanlarda tercih edilen kıyafetlerdir. Biniş, kürk, ferace, kaftan, kebe, aba, maşlah ve cübbe bunların belli başlılarıdır.
- iv. Ayakkabı: Pabuç, edik, mest ve benzerleri ise ulemanın ayak giyimini oluşturmuştur.

Osmanlı uleması kadar askerî sınıfın giyimi söz konusu olduğunda ilk unsur başlıktır. Gerek iklim şartlarından korunmak gerekse sosyal konumu ifade için başlık birer araç niteliğindedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere başlığın kendisi bir hiyerarşi simgesi olduğundan renk ve farklılık gösterebilmektedir. Osmanlı toplumunda en alt kademedeki en üst mevkie değin

herkes bir başlık kullanmıştır. Başlık bir giyim yahut aksesuar olarak ele alındığında hem malzeme hem de unsurları bakımından ayrı ayrı değerlendirilebilir. Bu çerçeveden bakıldığında başlık öncelikle başa giyilen kavuk, takke, terlik, tepelik ve benzerlerinin yanı sıra üzerlerine sarılan sarık ve sarığın duruma göre omuzlara sarkan ucu olan taylasan dan müteşekkildir. Başlangıçta dokuma kumaş ya da dövülmüş keçeden mamul terlik veya kavuk temel işlevi görürken sonrasında buna sarık ve taylasan da ilave olunmuştur. Kavuğun etrafına sarılan uzun ve duruma göre ince, kalın ya da işlemeli veya sade tülbent-şala ise sarık denilmiştir.

Osmanlı ilmiyesinin kıyafetlerinde diğer bir unsuru ise dış giyim olarak cübbe ya da cübbe üstüne giyilen kaftanlar oluşturmaktadır. Açıkçası Osmanlı ulemasının giyim pratikleri alanında hem tür hem de isim konusunda karışıklıklarla karşılaşmaktadır. Öyle ki çoğu defa cübbe ile bir ağırlık olarak biniş, kaftan veya hilatin karıştırılması son derece olağandır. Genel bir şekilde değerlendirmek mümkün olursa ulemanın asıl üst giysisinin cübbe olduğu belirtilebilir. Cübbenin kullanışlı bir boyut ve nitelikte olması onu ulemanın ders, fetva ya da mahkemede rahatlıkla kullanabileceğini akla getirmektedir. Bu yüzden cübbe gündelik giysi şeklinde telakki edilebilir. Ne var ki merasim kıyafeti olmak yanında sultanın gözde veya sadık bendelerinin temsili için çeşitli biçimlerde imal edilmiş kaftanlar ise cübbe üstüne giyilen başka bir üstlüktür. Her halükarda birbirini takip eden üstlüklerde izlenecek sıra cübbe> biniş > ferace>kaftan şeklindeki bir silsiledir.

Cübbenin altına muhakkak bir içlik olarak entari ya da mintan giyilmekte, böylelikle bir iç kıyafetine yer verilmektedir. Bunların türleri farklı olmakla birlikte genellikle bele kadar düğme ile açılıp alttan giyilmeye uygun kıyafetlerdir. Kolları uzun olup duruma göre bileklere dek uzayan bölgelerde manşetlerle daraltılmışlardır. Entarilerde ise ayağa dek uzayan bu giysiler kimi zaman mintanlarda olduğu gibi bele, kimi zaman da ayağa dek uzayan düğmelerle kapatılmıştır. Genel olarak açılmasının yanı sıra kullanım da kolaylık sağlaması bakımından belden bir şal ya da kuşakla sıkıştırılarak üstüne cübbe ya da mevsimine göre bir üstlük giyilmiştir.

Giyimi tamamlayan dördüncü ve son unsur ayakkabılardır. Kullanım biçimlerine uygun olarak farklı şekillerde adlandırıldıkları görülmektedir. Misal olması bakımından bu adlandırmalara sahtiyân, pabuç, iç edik, mest-pabuç, uzun konçlu çizme, kısa konçlu bot, terlik, çedik ve başmak misal olarak verilebilir. Ayak giyimi olarak başmak ise yemeniye benzeyip üstü açık ayak giysisine denilir. Siyah sahtiyândan yapılan bu giyimin arka tarafı sert olup terlik gibi kullanılmasının mümkün olmadığı öğrenilmektedir.

Expanded Summary

As it is known, clothes are one of the important symbols in the concretization of official duties. In other words, clothing and appearance can be considered along with other components. When European universities have agreed that the dress code is considered as relevant historical data, thus a literature has been produced. However, the Ottoman ilmiye class developed a dress norm in the classes itself as well as classes such as sheikh al-islam, qadi, and müderris. But, unfortunately, the dressing arrangements of the Ottoman ilmiye class have not been studied yet. Therefore, the aim of this study is to make a general classification about the dress code of the Ottoman ilmiye class and to start a discussion based on this classification. The study consists of three main chapters. In the first chapter anthropological and sociological foundations of clothing and attire will be discussed and a connection will be established with the Ottoman establishment. In the second part it will be focused on the historical background that the Ottoman ilmiye class has adopted the norms of dresses and emphasizes its legitimacy. In the third and the last chapter the information about the dressing types of the Ottoman ilmiye class and the clothing of the individual units will be connected with each other.

There is no doubt that the ulema in general, and the clothing style in the medrese in particular, are matters of the Ottoman educational history. However, unfolding this topic is not easy in two respects. One of the reasons for this is, that there are not sufficient clothes collections in good shape that have reached today. Although these examples of clothing which can be found in museums, neither belong to much older time periods, nor do they refer to the ulema style. Also, those clothes only belong to members of the palace. Therefore, it is not possible to create a literature on concrete and primal clothing sources.

Therefore, classifying those clothes has to be done based on archival documents and transcriptions in chronicles, narratives in scripts, orders in the law, miniatures given in manuscripts, and engravings and illustrations depicted by foreign painters and writers.

The Ottoman ulema members, as well as in terms of morals as in terms of shape probably tried to resemble the Prophet Muhammad, which would not be difficult to guess. In this respect the Prophet Muhammad's life is exemplary in every way, and this example was also recommended to Muslims. In any case, the ulema tried to make this example visible within its style in terms of both behavior and shape.

In this respect, it is not difficult to guess that the dressing norm of the Ottoman ilmiye class did not appear spontaneously. As in many other areas, there is a tradition in the clothing of the ulema class. The bureaucratic structures followed this concept when Muslims started to establish their state. The bureaucratic order probably brought along a certain institutionalization. The first states established by Muslims, e.g. by the Umayyads and Abbasids, brought the bureaucratic order to a certain maturity and transferred this culture to the states which were visible to them. The Seljuks, the most important establishment in the region, are the founders of the Ottomans. Therefore, the continuation of the social and cultural order as in the state tradition was passed on to the Ottomans as a model from the first states.

During the time of Orhan Gazi, the ulema was dressed in white, palace servants were dressed in red, the administrative and scribal were dressed

in yellow and others in black. However, after Yıldırım Bayezid, soldiers started to use white whereas red was becoming more and more the colour of the sultanate.

It is not possible to conclude if the clothes worn by the Ottoman ulema were clearly separated into official and private attire due to the lack of available information. Therefore, it is not realistic to make a clear distinction between the types of clothes of the Ottoman ulemas from some information. However, in order to give an idea, at least according to the function of their clothes some classifications can be made. Keeping in mind that the Ottoman ulemas were generally concerned about the dressing of the people, it will be easier to address this issue which is both theoretical and practical. Because while trying to understand ulema clothes and establishing a relationship with each other, it will be useful to follow a classification. Within this framework, it is reasonable to classify the clothes of the Ottoman ulema under the titles of headgear, inner clothing, outer clothing and shoes like in the following:

- i. Headgear: Sarık [turban], kavuk [quilted turban], terlik [cap], takke [skullcap], örf [ceremonial high turban] and other clothing items the ulema was wearing on his head generally created certain styles of tradition among the population.
- ii. Inner Clothing: Outfits worn on the outfit, it means iç donu [internal frost], don [frost/underpants], gömlek [shift], cepken [vest], entari [dress], Kamis [tunic], kuşak [belt], şal [shawl], çakşır [trouser] and the like in different qualities and quantities.
- iii. Outer Clothing: Clothing worn on inner clothing. It can be more than one piece and were sometimes preferred during ceremonial times. Biniş [formal overcoat], kürk [fur], ferace [loose full-length overcoat], kaftan [ceremonial robe], kebe [felt], aba [coarse wool cloth], maşlah and cübbe [robe] are the main ones.
- iv. Shoe: Pabuç [shoe], edik [sandal], mest [under-shoes] and so on formed the ulema's foot wear.

Firstly this book will deal with the topic of the headgear which was also an important issue for the bureaucrat class [askerî sınıf] and not only for the Ottoman ulemas. It serves the purpose of protection within the climatic conditions as well as that of a marker in terms of social position and title. As mentioned above, the title itself is a symbol of hierarchy, so it may vary in color and form. In Ottoman society, everyone used a title from the lowest to the highest. When the title is connected to a clothing or an accessory, it can be considered separately for both its material and its facts. From this perspective, the headgear is primarily composed of takke, terlik, tepelik [small turban] and the like, as well as those parts of the turban that were – sometimes, not always, depending on the occasion - hanging down onto shoulders. Cap or quilted turban made of woven fabric or hammered felt was used as the base, followed by the addition of turban and taylasan. It is called the sarik, which is a long textile wrapped around the quilted turban and is thin, thick or embroidered.

Another element of the clothing of the Ottoman ilmiye is the kaftans which are worn as robes or on the robes. Obviously, in the field of clothing practices of the Ottoman scholars, there is confusion about both genre and name. So much so that it is not surprizing that very often the binis, the kaftan and the hil'at [honour robe], in terms of extra clothing to put on top of the robe, are being confused with each other.

If it is possible to evaluate in a general way it can be stated that the ulema's upper top is a robe. The fact that the robe has a useful size and quality suggests that it can be easily used in in school, the fatwa or the court. Therefore, the robes can be considered in the form of casual clothing. However, besides the ceremony outfit, the kaftans are produced in various forms for the representation of the sultan's favorite or loyal items. In any case, the sequence to be followed in successive tops is a cübbe> biniş> ferace> kaftan.

Underneath the robe, an inner clothing in form of a mintan [shirt] is worn. Although there are different types, usually the style is that there are

buttons up until the waist and thus it is to be put on from the bottom. They have long sleeves and are narrowed by cuffs around the wrists. This sort of garment that extends to the feet was decorated with buttons all the way down to the feet or just only around the waist area. In general, in terms of more easy dressing, they put a shawl on the waist part or a belt with a waist wrap to be worn with a robe depending on the weather season.

The fourth and last element that complements the clothing are the shoes. It seems shoes have been given different names in accordance to their design. Examples are sahtiyan [saffian], pabuç [shoe], iç edik [inner sandal], mest-i pabuç [under-shoes], uzun konçlu çizme [long cropped shoes], kısa konçlu bot [short cropped shoes], terlik [slippers], çedik [sandal] and başmak [shoes] As a foot-garment the black coloured başmak was used as an open-toed garment and looked like a yemeni [sandal]. Due to its solid back it was not possible to be used as a slipper.

İçindekiler

Takdim	5
Ön Söz	9
Geniş Özet	17
Resim ve Belge Listesi	33
Kısaltmalar	37
Giriş	39
Kaynak Sorunu	45
ARŞİV BELGELERİ	47
YAZMALAR	48
YABANCI KAYNAKLAR	50
ARAŞTIRMALAR	53
Tarihi Arka Plan	59
Kıyafet ve Mensubiyet	67

Giyisiler	95
BAŞLIK	96
DIŞ GİYİM	111
İÇ GİYİM	132
AYAKKABI	141
Osmanlı İlimiye Sınıfının Giysileri	153
ÖĞRENCİ (SUHTE-DANIŞMENT)	160
KADI	189
MÜFTÜ	198
MÜDERRİS	202
NAKİBÜLEŞRAF	218
KADIASKER	222
ŞEHÜLİSLAM	231
Değerlendirme	247
Kaynakça	251
Dizin	267

Table of Contents

Preamble	7
Foreword	13
Expanded Summary	23
List of Images and Documents	33
Abbreviations	37
Introduction	39
Source Problem	45
ARCHIVE DOCUMENTS	47
MANUSCRIPTS	48
FOREIGN SOURCES	50
STUDIES	53
Historical Background	59
Clothing and Affiliation	67

Attires	95
HEADDRESS	96
OUTWEAR	111
UNDERWEAR	132
SHOES	141
Attires of the Ottoman İlmiye Class	153
STUDENT (SUHTE-DANISHMEND)	160
QADI	189
MUFTI	198
MÜDERRİS	202
NAQIB AL-ASHRAF	218
QADIASKER	222
SHEIKH AL-ISLAM	231
Conclusion	247
References	251
Index	267

Resim ve Belge Listesi

RESİMLER

RESİM 1.	Müdürrislerin Ziyafeti; Şenliğin 3. Günü	12
RESİM 2.	Fatih Sultan Mehmed, Molla Zeyrek, Hocazade, Seyyid Ali ve Mahmud Paşa	16
RESİM 3.	Şiir Meclisi	38
RESİM 4.	Fatih Sultan Mehmed Hocası Molla Gürani'nin Huzurunda	44
RESİM 5.	Tiraz ve Sarık Giymiş İki Öğrenci	56
RESİM 6.	Ders Anlatan Hoca	57
RESİM 7.	Akıncı ve Ailesi	60
RESİM 8.	Bir Geçit Resmi Esnasında Ulema	71
RESİM 9.	Yüksek Kadılar ile Kadiaskerlerin Ziyafeti; Şenliğin 2. Günü	75
RESİM 10.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Yeniçeriler Ağalara Hil'at Giydirirken	81
RESİM 11.	Müdürris Ahmed Karabaği ile Nakkaş ve Katipler	83
RESİM 12.	İstanbul Rasathanesi'nde Gözlem Yapan Astronomlar	87
RESİM 13.	Osmanlı Devlet Ricalinden Sol Üstte Şeyhülislam ile Sağ Üstte Nakibüleşraf Efendi	91
RESİM 14.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Nemed Destarcılar	99
RESİM 15.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Takkeçiler	103
RESİM 16.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Sarıkçılar	107
RESİM 17.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Terziler	117
RESİM 18.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Kaftancılar	121

RESİM 19.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Kürkçüler	125
RESİM 20.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Çakşırıclar	131
RESİM 21.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Kuşakçılar	135
RESİM 22.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Peştamalciler	139
RESİM 23.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Çedik ve Mestçiler	143
RESİM 24.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Pabuçcular	147
RESİM 25.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Çizmeciler	149
RESİM 26.	Ebussud Efendi Ders Anlatırken	152
RESİM 27.	Okulun İlk Günü [De Eerste Schooldag]	155
RESİM 28.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Suhtegan-ı Anadolu	157
RESİM 29.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Danişmentler	163
RESİM 30.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Danişmentler	169
RESİM 31.	Leyla ile Mecnun Sınıfta	171
RESİM 32.	Molla Hasan Paşa'nın Huzurunda Dersini Okuyan Bir Öğrenci	172
RESİM 33.	Gazanfer Ağa Medresesi'nde Bir Ders	173
RESİM 34.	Gazanfer Ağa Medresesi'nin Açılışı	176
RESİM 35.	Molla Kara Yakup ile Öğrencisi	177
RESİM 36.	Molla Muslihuddin Mustafa Ders Anlatırken	178
RESİM 37.	Çak Muslihuddin Ders Esnasında	181
RESİM 38.	Bir Grup Darümuallimin Öğrencisi	182
RESİM 39.	Darümuallimin-i İbtidaiye Kısmı Şakirdanı	183
RESİM 40.	Bir Öğrenci Grubu	184
RESİM 41.	Darümuallimin-i İbtidaiye ve Rüşdiyesi Şakirdanı	186
RESİM 42.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Mazul Kadılar	191
RESİM 43.	Yıldırım Bayezid ile Molla Fenari	192
RESİM 44.	Molla Balat Kadısı Bir Mesele Hakkında Görüşürken	194
RESİM 45.	3. Murad'ın Oğlu 3. Mehmed'in Sünnet Töreninde Geçit Resmi Yapan Hatipler	197
RESİM 46.	Müftü [Mufti Patriarchate et Grand Interprète de l'Alforcan]	198
RESİM 47.	Müftü	199
RESİM 48.	Beşinci Alay'ın Müftüsü Ali Osman Efendi	200
RESİM 49.	Müftü	201
RESİM 50.	Molla Arap	205
RESİM 51.	Kıraat Âlimi Şeyh Ebülhayr Muhammed el-Cezeri Bir Eseri İncelerken	207
RESİM 52.	Molla Ubeydullah Bir Eseri Tetkik Ederken	209
RESİM 53.	Molla Ali Çelebi Bir Öğrencisine Ders Anlatırken	211

RESİM 54.	Müderriş Molla Sadi Çelebi Bir Öğrencisiyle Ders Yaparken	213
RESİM 55.	Bursa Hamidiye Muallimler Medresesi'nin Açılış Töreni	215
RESİM 56.	Nakibüleşraf	219
RESİM 57.	Nakibüleşraf	221
RESİM 58.	Sipahi ile Kadiasker	222
RESİM 59.	Kadiasker	223
RESİM 60.	Kadiasker Vusuli	225
RESİM 61.	Ulemadan Rumeli Kadiaskeri	227
RESİM 62.	Kadiasker Kadri	228
RESİM 63.	Kadiasker [De Kazasker]	229
RESİM 64.	Fetva Yazan Şeyhülislam	233
RESİM 65.	Şeyhülislam Ebulmeyamin Mustafa Efendi Fetva Verirken	235
RESİM 66.	Şeyhülislam [Pontifex Maximus Turcarum]	239
RESİM 67.	Kayzer II. Wilhelm'in Sirkeci Tren Garında Karşılanması Esnasında Ferve-i Beyza Giymiş Şeyhülislam	241
RESİM 68.	Şeyhülislam Cemaleddin Efendi	243

BELGELER

BELGE 1.	Divan'dan Verilen Hil'at, Giyim ve İnamatı Gösteren 1650 Tarihli Defter Kaydı	68
BELGE 2.	Divan'dan Verilen Hil'at, Giyim ve İnamatı Gösteren 1650 Tarihli Defter Kaydı	72
BELGE 3.	Takyeci Mahallesi İmam Vekili ve Kassam-ı Askerî Kalemi Müdavimlerinden Hafız Mustafa Efendi'nin Üzerinde Ulema Giysisi İle Bira İçerken Görülmesi Hakkında 1900 Tarihli Belge	76
BELGE 4.	Sultan, Şeyhülislam, Şehzadeler ve Diğer Kimseler İçin Yaptırılan Entari, Kürk Kabı, Ferace, Mintan, Kontoş, İçlik ve Cübbelerin 1788 Tarihli Müfredat ve Hesap Defteri.	94
BELGE 5.	Sultan, Şeyhülislam, Şehzadeler ve Diğer Kimseler İçin Yaptırılan Entari, Kürk Kabı, Ferace, Mintan, Kontoş, İçlik ve Cübbelerin 1788 Tarihli Müfredat ve Hesap Defteri.	113
BELGE 6.	Her Yıl Bayramlarda Verilmesi Gelenek Olan Medrese Öğrencilerine İhsan Buyurulacak Elbise Bedellerinin Ödenmesi Hakkında 1727 Tarihli Belge	159
BELGE 7.	Şeyhülislama, Danişmentlere, Şeyhülislam Telhiscisine ve Nakibüleşrafa Gönderilen Yazlık Melbusat Kumaşları Hakkındaki 1780 Tarihli Müfredat Defteri	164
BELGE 8.	Suhte Kıyafetiyle Pire'ye gelerek Dersaadet'e Gitmek Üzere Vapura Binen Mardrosyan Adlı Şahsa İlişkin 1897 Tarihli Belge	167
BELGE 9.	Şeyhülislama Mesned-nişin-i Meşihat Olduklarından Ötürü İlbas Olunan Hil'atın Satın Alınmasına İlişkin 1716 Tarihli Buyruldu	232
BELGE 10.	Kurban Bayramı'nda Sultanın Huzurunda Şeyhülislama Giydirilmek Üzere Alınması İstenen Hil'ate Ait Makbuz	237

Kısaltmalar

a	A yüzü
b	B yüzü
bsm.	Basım
cm	Santimetre
çev.	Çeviren
Ed.	Edisyon
ed.	Editör
fol.	Folio
haz.	Hazırlayan
nşr.	Neşreden
İÜK	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
ö.	Ölüm Tarihi
r.	Recto
sad.	Sadeleştiren
t.	Tesis Tarihi
trc.	Tercüme
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
t.y.	Tarihi Yok
v.	Verso
v. dğr.	Ve Diğerleri
y.y.	Yayıncısı Yok/Yayın Yeri Yok
yay. haz.	Yayına Hazırlayan

RESİM 3. Şiir Meclisi

Hatifi, *Hüsrev ü Şirin*, New York Metropolitan Sanat Müzesi [The Metropolitan Museum of Art], N. 69.27, 1v.

Giriş

Giyimin toplumsal bakımdan salt fiziki örtünme ihtiyacından daha başka gerekçeleri de bulunur. Çünkü giyim fiziki koşullar yanında konum, sınıf ve grup ilişkilerinin belirlenmesinin temelinde de yer alır.¹ Dolayısıyla giyim söz konusu olduğunda somut varlığından ziyade soyut ve etkilediği toplumsal mekanizmalar akla gelir. Kıyafetin diğer pek çok alan yanında ekonomik ve sosyal içeriği ile antropolojik bir hal alması, işaret edilen bu mekanizmalardan kaynaklanır. Giyimin böylesine önemli bir etken olmasının altındaysa, ahlaki ve politik olmak üzere iki içkin değere sahip bulunması yatar.² Kuşkusuz aksesuar gibi diğer ekleriyle birlikte ele alındığında giyim, bir güç aktarımı ya da gösterisi olması bakımından sembolik, yapısal ve semiyotik derinlikleriyle de entelektüel zihni meşgul eder.³ Uzaktan bakınca, aslında, giyim üzerinden üretilenin kimlikler olduğu ifade edilebilir.

¹ Quentin Bell, *Of Human Finery* (London: Hogarth Press, 1947), 9.

² Elisabeth Wilson ve Amy de la Haye, "Introduction," *Defining Dress: Dress and Object, Meaning and Identity* içinde, ed. Elisabeth Wilson ve Amy de la Haye, (Manchester, New York: Manchester University Press, 1999), 2.

³ Karen Tranberg Hansen, "The World in Dress: Anthropological Perspectives on Clothing, Fashion, and Culture," *Annual Review of Anthropology* I, 33 (2004): 370.

Çünkü akademik bir anlayıştan ziyade pratik amaçlarla uygulanan tasnif kendisini en açık biçimde, ancak, kıyafet ile gösterebilecektir. Bu alana dair önemli çalışmalar yapılmış, kıyafet ile toplum arasındaki ilişkilerin ortaya konduğu değerli bir literatür meydana getirilmiştir.⁴

Giyimin en görünür olduğu ya da bir araç olarak kullanıldığı alan kuşkusuz eğitim ve onun entelektüel yapısıdır. Temel bileşenlerinden biri olarak sınıflandırmanın tam da burada, eğitimde, yaygın bir uygulama alanı bulduğu ifade edilebilir. Ancak bu sınıflandırmanın alan bulunduğu zemin ise cinsiyet, yaş ve iş yaşamındaki rollerin giyimin sosyal farklılaşma ve tabakalaşmada aldığı konumdur. Son tahlilde giyim ve onun sınıflama becerisinin toplumsal hiyerarşinin ustaca tasarlanmış bir aracı olduğu söylenebilir.⁵ Bu yüzden toplumsal etkilerin dışında kurumsal etkilerin de göz ardı edilmemesi gerekir. Çünkü böylelikle birey üzerinden kurumsal düzenleme, kurumsal düzenleme üzerinden de bireysel kontrol sağlanabilmektedir.⁶

Yukarıdaki ifadeden kaynaklı bir şekilde giyim ve eğitimin bir araya geldiği noktanın, kurumsal düzenleme ve bireysel kontrolün sağlandığı yer olduğuna işaret edilmelidir. Keza, kıyafetin bir düzenleme işlevinin olması

⁴ Bazı çalışmalar için bakınız: Nathan Joseph ve Nicholas Alex, "The Uniform: A Sociological Perspective," *American Journal of Sociology* LXXVII, 4, (1972): 719-730. L. Brickman, "The Social Power of A Uniform," *Journal Social Psychology* IV, (1974): 47-61. Barbara Hunt Conner v. dğr. "Person and Costume: Effects on the Formation of First Impression," *Home Economics Research Journal* IV, 1 (1975): 32-41. Alison Lurie, *The Language of Clothes* (New York: Random House, 1981). Paul Fussell, *Class: A Guide Through the American Status System* (New York: Ballantine Books, 1983). Nathan Joseph, *Uniforms and Nonuniforms: Communication Through Clothing* (New York: Greenwood Press, 1986). Ruth Barnes ve Joanne B. Eicher, *Dress and Gender: Making and Meaning* (Oxford: Berg Publishers, 1992). Anna B. Eicher, "The Anthropology of Dress," *Dress* 27, (2000): 59-70. Anna Brydon ve Sandra Niessen, *Consuming Fashion: Adorning the Transnational Body* (Oxford: Berg Publishers, 1998). Linda B. Arthur (ed.), *Religion Dress and Body* (Oxford: Berg Publishers, 1999).

⁵ Hilda Kuper, "Costume and Identity," *Comparative Studies in Society and History* XV, 3 (1973): 350, 353.

⁶ Linda B. Arthur, "Introduction: Dress and the Social Control of the Body," *Religion, Dress and the Body* içinde, ed. Linda B. Arthur (Oxford, New York: Berg, 2000), 3.

yanında eğitimin sınıfsal tabakalaşmaya yol açması da sosyal ilişkilerin giyimi somut bir araca dönüştürmesine neden olmuştur. Bu bakımdan giyim ile eğitimin yakından incelenmesi bir gereklilik halini almıştır. Kaldı ki, 20. yüzyılın ikinci yarısının eğitim tarihi, bilhassa yükseköğrenim tarihinin gelişim gösterdiği zaman dilimi olduğu hatırlanmalıdır. Bu çerçevede ilkin Avrupa'da başlayan üniversite tarihine yönelik ilgi diğer entelektüel ortamları da etkisi altına almış ve bugüne dek zengin bir literatür meydana getirilmiştir. Söz konusu literatür yükseköğrenimin ders programları, işleyiş ve finansal alanlar başta olmak üzere hemen pek çok konusunu kapsama alanına dahil etmiştir. Dahil edilen bu konulardan önemli bir bölümünü üniversite eğitiminde kullanılan giysi ve kıyafet düzenlemeleri meydana getirmektedir. Bununla beraber eğer Avrupa'daki zengin literatürle mukayese edilecek olursa Osmanlı yükseköğrenimine ilişkin çalışmaların o ölçüde olmadığı dile getirilebilir. Kuşkusuz Osmanlı eğitim tarihinin kıyafet bölümü de bu çerçevede, ayrıca ve ayrıntılı bir biçimde henüz yeterince ele alınmamıştır. Oysa Osmanlı medrese tarihi çalışmalarının okunan kitaplar, müderris biyografileri, medrese mimarisi ve benzer konularının dışında önemli bir parçası olarak kıyafet araştırmalarının gelişim göstermesi de beklenirdi. Çünkü Osmanlı medreselerinin bir ürünü olan ilmiye sınıfı kıyafetlerinin hem pedagojik hem tarih hem sosyolojik hem de antropolojik arka planlarından söz edilmesi mümkünken bu alanın gelişmemiş olması ilgi çekicidir. Bu yüzden kıyafetlerinin tartışılmaya başlanmasıyla Osmanlı ilmiye sınıfının daha iyi anlaşılmasına imkan sağlayacağı aşikardır. Zira giyimin Osmanlı ilmiyesi özelinden yola çıkarak toplumsal bir biçimde anlam yüküne sahip olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Öyle ki, giyimin hem kurum dışında sahip bulunduğu toplumsal ve kurumsal düzenlemeleri hem de kurum içinde bir değer ve yapı kurucu olması son derece mühimdir.⁷ Her iki ana

7 Anat Rafaeli ve Michael G. Pratt, "Tailored Meanings: On the Meaning and Impact of Organizational Dress," *The Academy of Management Reviews* XVIII, 1 (1993): 33.

damar da bir bakıma kurumsal açıklık ve belirginliği ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, giyim alanında yukarıda ifade edilen düzenler kurulurken iş yapma biçimleri ile taşınan değerleri de hukuki bir düzleme kavuşturmaktadır.

Son tahlilde her kültür ve toplumda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da cemiyete ait yazılı olan ve olmayan kurallar meydana getirilmiştir. Bahsi edilen bu kuralların başında da giyim kuşama ait olanlar gelmektedir. Zamanla toplumun farklı tabakaları için farklı giyim kuralları oluşmuştur. Kurallar ise kişilerin, meslek gruplarının yahut toplumsal sınıfların konumu, diğerleri ile ilişki ve iş yapma biçimleri çerçevesinde teşekkül etmiştir. Mesela Osmanlı toplumunda cübbe, ekseriyetle ilmiye mensupları tarafından benimsenerek bir süre sonra ilmiyeyi oluşturan grupların alametifarikası haline dönüşmüştür. Çünkü kaçırılmaması gereken ipucu ilmiyeye ait giyimlerin renk, malzeme ve biçimlerle onlara has bir kimliği oluşturmasıdır. Üçlü altyapı bir bakıma ilmiyenin kurumsal kimliğini şekillendirmiştir. Böylece renk ve malzemelerle birlikte yazılı olmayan bir düzen, dahası son derece değerli bir sembolik dil icat edilmiştir.⁸

İlmiyenin bir kıyafetle ayrışmaya gitmesinin arka planında ise merak uyandırıcı bir Osmanlı düzen mekanizması yatmaktadır. Çünkü kıyafet düzenlemesine tabi olan kimselerin ‘askerî sınıfı’ meydana getirmeleri son derece dikkat çekicidir. Zaten askerî sınıf meselesi ilmiye mensuplarından farklı olarak kıyafet normunun anlaşılmasının merkezinde yer almaktadır. Çünkü kıyafet ya da üniforma niteliğindeki giyim, bir şekilde sultanın kullarının reyadan ayrılması anlamına gelmektedir. Uzaktan bakıldığında kıyafet düzenlemesi üzerinden böylesi bir farklılığın sağlanması son derece pratik bir davranış biçimi sayılabilir. Bu yüzden askerî sınıf tanımlaması tam da burada önem arz etmektedir. Nedir askerî sınıf? Askerî sınıf tanımı Barkan’dan nakledilecek olursa, “*Füli olarak hizmette bulunan hakiki askerler ile bunların çocukları, karıları ve azat edilmiş köleleri yanında emeklileri; müderris, imam,*

⁸ Rafaeli, “Tailored Meanings: On the Meaning and Impact of Organizational Dress,” 35.

müezzîn, vakıf hademesi... gibi vazifelerine bir padişah beratı ile tayin edilmiş olan her çeşit maaşlı memur ve hizmetliler ile sultanlar tarafından ellerine vergilerden affedildiklerine dair mu'afiyetname verilmiş olan bazı imtiyazlı kişiler ve tuzcu, ortakçı, madenci ve ilh.. gibi bir hizmet mukabili fevkalade tekalif'ten muaf tutulan zümreler..” dir.⁹

Bu tanımlamadan ayrı olarak ilmiye mensuplarının da diğer bölümler gibi olmasa da askerî sınıfın birer üyesi bulunmaları onların da kıyafet düzenlemelerinden paylarına birer hisse düşmesine yol açmıştır. Bu bakımdan ilmiye mensupları da askerî sınıfın birer üyesidirler ve sultanın sadık bendeleri ve kararlarının hukukileştiricileri olarak fevkalade bir konuma sahiptirler. Söz konusu bu üstün konum, kıyafetlerle de pekiştirilerek görsel bir tanımlamaya ya da tasnife sebep olmuştur. Zaten Pakalın'ın da not ettiği üzere, “*İlme mensup manasına gelen bu kelime ıstılah olarak ulema tarafından ihtiyar olunan kıyafette bulunanlar demektir. Bu tarzda giyinişlere ”ilmiye kıyafeti” denildiği gibi bu türlü giyinenlere “ilmiye mensubu” bu mensubînin yüksek tabakasına “ilmiye ricali” denilirdi. Bu kıyafeti ihtiyar eden imam ve hatip gibilerden medrese tahsili görmiyenler ilmiye mensubu sayılmadıkları halde Meşihatte herhangi bir memuriyet alan ve başına sarık sarıp arkasına cübbe giyen ilmiye mensubu addolurdu.*”¹⁰ Bu yüzden diğer eğitim geleneklerinde olduğu gibi bir askerî sınıf olarak ulemanın da kendisine has bir kıyafeti, bu kıyafetin medreselileri reayadan ayırıcı bir işleyişi bulunması şaşırtıcı olmayan son derece gerçekçi ve faydacı bir Osmanlı uygulamasıdır.

⁹ Ömer Barkan, “Edirne Askerî Kassamı’na Ait Tereke Defterleri: (1545-1659),” *Belgeler* III, 5-6 (1966): 4.

¹⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: 2, 3. bsm. (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1983), 52-53.

Kaynakça

ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Cumhuriyet Arşivi

51/12.99.21

Osmanlı Arşivi

A.{DVNSMHHM.d. 25/2602

A.{DVNSMHHM.d. 39/525

A.}MKT.MHHM. 542/29

AE.SAMD.III. 143/13831

AE.SAMD.III. 232/22216

AE:SMHD.I. 43/2573

AE.SMHD.I. 179/13968

AE.SMMD.IV. 45/5145

AE.SMMD.IV. 47/5334

AE.SMST.III. 84/6215

AE.SSÜL.I. 2/46

C.ADL. 29/1727

C.ADL. 81/4908

C.ADL. 104/6213

C.ADL. 105/6294
C.DH. 343/17132
C.BH. 149/7122
C.ML. 28/1320
D.TŞF.d. 26020
D.TŞF.d. 26080
İE.HLT. 1/2
İE.HLT. 3/301
İE.HLT. 5/460
KK.d. 664
KK.d. 682
ZB. 350/78

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

D. 2321
D. 2434
D. 5455

ÖZGÜN KAYNAKLAR

Âşık Çelebi. *Meşairü's-şuara*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri 772.

De Bruyn, Abraham *Habitus variarum orbis gentium. Habitz de nations estranges*. [Coloniae]: [Caspar Rütz], 1581.

Dobruđja Artisticque: Darümuallimin, 1901. İÜK II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri NEKYA91331/36.

Dürer, Albrecht. *The Turkish Family*. New York Metropolitan Sanat Müzesi [The Metropolitan Museum of Art], N. 19.73.97.

Dürer, Albrecht. *Three Orientals, Three Turks Wearing Long Coats and Turbans*. Britanya Müzesi [British Museum], 1895,0915.974.

Elbise-i Atika-i Osmaniye Risalesi. İÜK, T.9362.

Eski Osmanlı Devlet Ricali Kıyafetleri. İÜK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri NEKYBA90673/32.

Frères, Abdullah. *Darümuallimin-i İbtidaiye Kısmı Şakirdanı*. Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi [The Library of Congress]. 2. Abdülhamid Koleksiyonu LC-USZ62-81501.

Frères, Abdullah. *Darümuallimin-i İbtidaiye ve Rüşdiyesi Şakirdanı*. Amerika Birleşik Devletleri Kongre Kütüphanesi [The Library of Congress]. 2. Abdülhamid Koleksiyonu LC-USZ62-81502.

Gazanfer Ağa Mescidi'nin Küşadı Hakkında Manzume. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ayasofya 4787.

The Habits of the Grand Signor's Court. Britanya Müzesi [British Museum], 1928,0323,0.46.

Hatifi. *Hüsrev ü Şirin*. New York Metropolitan Sanat Müzesi [The Metropolitan Museum of Art], N. 69.27.

Hendrowski, Heinrich. *Bilder aus dem türkischen Volksleben*. Avurturya Milli Kütüphanesi [Österreichische Nationalbibliothek], I Turchi. Codex Vindobonensis 8626.

Kitabü'l-Haşaîş [De Materia Medica]. TSMK, 3. Ahmet Kitaplığı, 2127.

Ligozzi, Jacopo. *Il Papa dei Turchi*. Le Gallerie degli Uffizi, Gabinetto Disegni e Stampe 2953.

Magrin, A.. *Dobrudja Artistique: Müftü*. İÜK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri NEKYA91331/4.

Magrin, A.. *Dobrudja Artistique: Darümuallimin*. İÜK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri NEKYA91331/36.

Mahmud Abdülbaki, *Divan-ı Mahmud*. New York Metropolitan Sanat Müzesi [The Metropolitan Museum of Art], N. 25.83.9.

Mehmed bin Abdülgani bin Emirşah. *Divan-ı Nadiri*. TSMK, Hazine 889.

Mehmed bin Mehmed el-Fenari [Talikizade Mehmed Subhi]. *Firasetname*. Fransa Milli Kütüphanesi [Bibliothèque Nationale de France], Supplément Turc 1055.

Muhtesibzade Mehmed Belgradi. *Tercüme-i Şakaiku'n-numaniyye*. TSMK, Hazine 1263.

Mundy, Peter. *A briefe relation of the Turckes, their kings, Emperors, or Grandsigneurs, their conquests, religion, customes, habbits, etc.* Britanya Müzesi [British Museum], 1974,0617,0.13.16.

Nicolay, Nicolas de. *Discovrs et Histoire Veritable des Navigations, Peregrinations et Voyages, Faicts en la Trvqvie*. Anvers: A. Coninx, 1586.

- Nizami-i Gencevi. *Leyla vü Mecnun*. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ayasofya 3289.
- Rålambska Dräktboken*. İsveç Kraliyet Kütüphanesi [Kungliga biblioteket], Cod. Rål. 8:o nr. 10.
- Raynal. *Figures Naturelles de Turquie*. 1688. Fransa Milli Kütüphanesi [Bibliothèque Nationale de France], IFN-8455919.
- Rycaut, Paul. *The History of The Present State of the Ottoman Empire, Containing the Maxims of the Turkish Politie, the Most Material Points of the Mahometan religion. Their Sects and Heresies, Their Convents and Religious Votaries. Their Military Discipline, with an Exact Computation of Their Forces Both by Sea and Land*. London: John Starkey & Henry Brome, 1667.
- Salute de Constantinople: Groupe de Softas*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Kartpostal Arşivi 12833.
- Schweigger, Salomon. *Ein neue Reiss Beschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*. Nürnberg: Gedruckt durch Christoff Lochner, Velegung Wolfgang Endters, 1639.
- Selamlık Resm-i Âlîsine Memur Ümera ve Zabitan: Beşinci Alayın Müftüsü Ali Osman Efendi*. İÜK, II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri NEKYA91301/31.
- Seyyid Lokman bin Hüseyin el-Urmevi. *Şehinşahname*. İÜK, F.1404.
- Seyyid Lokman bin Hüseyin el-Urmevi. *Şehname-i Selim Han*. TSMK, 3. Ahmet Kitaplığı 3595.
- Seyyid Vehbi Hüseyin bin Abdullah. *Surname-i Vehbi*. TSMK, 3. Ahmet Kitaplığı 3594.
- The Sheikh ul Islam, Emperor Wilhelm II, the Sultan, Excellency Enver Pasha, WWI. *Wikipedia Commons*. 02 Şubat 2019'da erişildi. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_sheikh_ul_Islam,_Emperor_Wilhelm_II,_the_sultan,_Excellency_Enver_Pasha,_WWI_\(29411748075\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_sheikh_ul_Islam,_Emperor_Wilhelm_II,_the_sultan,_Excellency_Enver_Pasha,_WWI_(29411748075).jpg)
- Surname-i Hümayun*. TSMK, Hazine 1344.
- Turban*. Schloss Ambras Innsbruck, WA 2818.
- Vanmour, Jean Baptiste. *De Eerste Schooldag*. Rijks Müzesi [Rijksmuseum], SK-A-2005.
- Vanmour, Jean Baptiste. *De Kazasker*. Rijks Müzesi [Rijksmuseum], SK-A-2022.

Weigel, Hans. *Habitus praecipuorum populorum tam virorum quam foeminarum sigulari arte depicti*. Nuremberg: [y.y.], 1577.

Verona, Pavlo. *Sultan Abdülmecid'in Kılıç Alayı*. 14 Nisan 2019'da erişildi. www.artistwonders.com/milli-saraylar-resim-muzesi-birinci-kat/

YAYIMLANMIŞ ÖZGÜN KAYNAKLAR

5 Numaralı Mühimme Defteri: (973/1565-1566). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994.

6 Numaralı Mühimme Defteri: (972/1564-1565): I. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1995.

7 Numaralı Mühimme Defteri: (975-976/1567-1569): II. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1999.

7 Numaralı Mühimme Defteri: (975-976/1567-1569): III. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1999.

Abdüllatif Çelebi, Latifi. *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsratü'n-nuzamâ: (İnceleme-Metin)*. Haz. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.

Âşık Çelebi. *Meşâ'irü'ş-şu'arâ: İnceleme ve Metin: 1*. Haz. Filiz Kılıç. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2010.

Atasoy, Nurhan. *1582: Surname-i Hümayun: Düğün Kitabı*. İstanbul: Koç Bank, 1997.

Barkan, Ömer. "Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri: (1545-1659)." *Belgeler III*, 5-6 (1966): 1-479.

Barkan, Ömer Lütfü. "İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri." *Belgeler IX*, 13 (1979): 1-380.

Evliya Çelebi. *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul: 1. Cilt: 1-2. Kitap*. 5. bsm.. Haz. Yücel Dağlı ve Ali Seyit Kahraman. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

Gelibolulu Mustafa Âli. *Hâlâtü'l-Kahire mine'l-Âdâti'z-zâhire*. Sad. Orhan Şaik Gökyay. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984.

Hüdavendigâr Vilayeti Salname-i Resmisi: 1325. 34. Defa. Brusa: Matbaa-i Vilayet, 1325.

İbn Battuta Tanci, Ebu Abdullah Muhammed. *İbn Battuta Seyahatnamesi: 1. 2. bsm.*, Çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2004.

İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 - 1667) 17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 150 Numaralı Sicil (H. 1102/M. 1691) 65. İstanbul: Kültür A. Ş. 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havass-ı Refia) 74 Numaralı Sicil (H. 1072 - 1073 / M. 1661 - 1662) 28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri Eyüp Mahkemesi 163 Numaralı Sicil (H. 1147-1149 / M. 1734-1736) 67. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (H. 1072-1073 / M. 1661-1663) 51. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 22 Numaralı Sicil (H. 1107-1108 / M. 1695-1697) 57. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil (H. 1179-1180 / M. 1765-1767) 76. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 97 Numaralı Sicil (H.1217-1225 / M. 1802-1810) 83. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 154 Numaralı Sicil (H. 1237-1246 / M. 1822-1831), 88. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri Kısmet-i Askeriye Mahkemesi 19 Numaralı Sicil (H. 1109-1110 / M. 1698-1699) 58. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002-1003/M. 1594-1595) 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011.

İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadareti Mahkemesi 40 Numaralı Sicil (H. 1033-1034 / M. 1623-1624) 46. İstanbul: Kültür A. Ş., 2019.

“Kanunname-i Âl-i Osman.” *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, [İlave], 1329.

Mecdi Mehmed Efendi. *Hadaikü’ş-şakaik*. Nşr. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Naima Mustafa Efendi, *Naîmâ Tarihi: 1*. Çev. Zuhuri Danişman. İstanbul: Zuhuri Danişman Yayınevi, 1967.

Naima Mustafa Efendi, *Naîmâ Tarihi: 4*. Çev. Zuhuri Danişman (İstanbul: Zuhuri Danişman Yayınevi, 1968.

Naima Mustafa Efendi, *Naimâ Tarihi: 5*. Çev. Zuhuri Danişman. İstanbul: Zuhuri Danişman Yayınevi, 1969.

İsen, Mustafa. *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 1994.

“Osmanlı Kanunnameleri.” *Millî Tettebbular Mecmuası* I, 3 (1331): 497-544. [Tevkii Abdurrahman Paşa Kanunnamesi].

ARAŞTIRMA ESERLERİ

A Janissary's Headgear and Footwear. 10 Şubat 2019'da erişildi. <http://www.kismeta.com/diGrasse/JanissaryHeadgear.htm#Head>

Abdülaziz Bey. *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri: Adat ve Merasim-i Kadime, Tabirat ve Muamelat-ı Kavmiye-i Osmaniye*. Yay. Haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995.

Aflalo, F. G.. *Regilding the Crescent*. London: Martin Secker, 1911.

Ahsan, Muhammad Manazir. “Social Life Under The Abbasids.” Doktora Tezi, Londra Üniversitesi, 1973.

Akdağ, Mustafa. *Celâli İsyânları: (1550-1603)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları 1963.

Akyüz, Jülide. “Osmanlı Ulemasından Üç Efendi'nin Terekeleri.” *Akademik Araştırmalar Dergisi* 36, (2008): 188-200.

Alan, Ercan. “Yeni Bir Belgeye Göre Bursa Müderrislerinin Gelirleri.” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2018): 209-226.

Arif Mehmed Paşa, *Mecmua-i Tesavir-i Osmaniye: Osmanlı İmparatorluğu'nda Makamlar ve Kıyafetler*. İstanbul: Galatasaray Holding, 1999.

Arthur, Linda B.. “Introduction: Dress and the Social Control of the Body.” *Religion, Dress and the Body* içinde, ed. Linda B. Arthur, 1-7. Oxford, New York: Berg 2000.

Aslan, Ali. “18. Yüzyıl İstanbul İlim Hayatından Bir Kesit: Sıdkî Mustafa Efendi'nin Günlüğü ve Mülazemet Yılları.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul, 2015.

Atasoy, Nurhan. “Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme.” *Sanat Tarihi Yıllığı* 4, (1971): 111-151.

- Aydın, Bilgin. “Edirne Tereke Sicilleri.” *Uluslararası Sempozyum: “Balkan Ülkeleri Arşiv Kaynaklarında Edirne”: 21-23 Ekim 2010, Edirne-Türkiye* içinde, Yay. Haz. Tuba Karatepe, Bahattin Demirelli, 176-183. Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü, 2010.
- Ayhan, Fatma. “Türklerin Giyim Kuşamında Kürk.” 189-202, 09 Kasım 2018’de erişildi, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AYHAN-Fatma-T%C3%9CRKLER%C4%B0N-G%C4%B0Y%C4%B0M-KU%-C5%9EAMINDA-K%C3%9CRK.pdf>
- Baker, Patricia L.. *Islamic Textile*. London: British Museum, 1995.
- Baker, Patricia L.. “Middle East: History of Islamic Dress: Dress in the Ottoman Empire.” *Encyclopedia of Clothing and Fashion: 2* içinde, ed. Valerie Steele, 402-409. Detroit: Thomson Gale, 2005.
- Baker, Patricia L.. “Islamic Honorific Garments.” *Costume* 25, 1 (2013): 25-35.
- Bozkurt, Nebi. “Nedim.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XXXII*, 509-510. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Björkman, W.. “Sarik.” *İslâm Ansiklopedisi X*, 221-233. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1988.
- Brindesi, Jean (Giovanni). *Elbise-i Atika: Elbise-i Atika: (Musée des Anciens Costumes Turcs de Constantinople): Osmanlı Kıyafetleri*. Haz. H. Ahmet Arslantürk ve M. Mert Sunar. İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2013.
- Cenkmen, Emin. *Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948.
- Cikar, Jutta. *Türkischer Biographischer Index*. Berlin: Walter de Gruyter, 2011.
- Cosman, Madeleine Pelner ve Jones Linda G.. *Handbook to Life in the Medieval World*. New York: Facts on File, 2008.
- Çelebi, Ahmet. “İslâm Eğitim-Öğretim Târihinde Müderrislerin Kıyafetleri.” [çev.] Ali Yardım. *Fikir ve Sanatta Hareket* 6, 113 (1976): 42-45.
- Çelebi, Ahmed. *İslamda Eğitim-Öğretim Tarihi*. Trc. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınevi [t.y.].
- Çetin, Ökkeş Hakan. “On Yedinci Yüzyıl Kıyafet Albümlerinde Osmanlı Erkek Giyim-Kuşamı.” *The Journal of Academic Social Sciences Studies* 53, II (2016): 259-264.
- Çubukçu, Asri. “Muiz-lidinillâh.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XXXI*, 95-97. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.

- Dalvimart, Octavien ve Alexander, William. *The Costume of Turkey*. London: William Miller, 1804.
- Dolanmaz, Hamide. “Osmanlı Cemiyetinde Elbise Nizamları Hakkında Bir Araştırma (XVI-XVII. Yüzyıl.” Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1974.
- Elliot, Matthew. “Dress Codes in the Ottoman Empire: The Case of the Franks.” *Ottoman Costumes: From Textile to Identity* içinde, ed. Suraiya Faroqhi ve Christopher K. Neumann, 103-123. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.
- Erbay, Halil İbrahim. “Teaching and Learning in the Madrasas of Istanbul During the Late Ottoman Period.” Doktora Tezi, Londra Üniversitesi, 2009.
- Ercan, Yavuz. “Osmanlı İmparatorluğunda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku.” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1 (1990): 117-125.
- Ergin, Osman Nuri. *Türkiye Maarif Tarihi I-II*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1977.
- Esad Efendi. *Osmanlılarda Töre ve Törenler: [Tefsirât-ı Kadîme]*. Sad. Yavuz Ercan, İstanbul: Tercüman Gazetesi, 1979.
- Fekete, Lajos. “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi.” çev. M. Tayyip Gök-bilgin, *Bellekten XLIII*, 170 (1979): 457-480.
- Feyzioğlu, Hamiyet Sezer ve Kılıç, Selda. “Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu.” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* 38, (2005): 1-23.
- “Garment Lengths in 1624.” 22 Mayıs 2019 tarihinde erişildi. <http://www.issendai.com/16thcenturyistanbul/fabrics-and-colors/garment-lengths-in-the-1624-narh-defterleri/>
- Gatine, Georges Jacques. *Costumes Orientaux Inédits, Dessinés d'Après Nature en 1796, 1797, 1798, 1802 et 1808, Gravés à l'eau-forte: Avec des Explications*. Paris: y.y., 1813.
- Goodwin, James. *Eski Türk Kıyafetleri ve Giyim Tarzları: Pictureque Representations of Dress and Manners of the Turks*. Trc. Muharrem Feyzi. İstanbul: Zaman Kitap-hanesi, 1932-1933.
- Gök, İlhan. “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme).” Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.

- Görünür, Lâle. *Pabuç: Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan*. 2. bsm.. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi, Vehbi Koç Vakfı, 2016.
- Görünür, Lale ve Ögel, Semra. "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları." *İTÜ Dergisi/b-Sosyal Bilimler* III, 1 (2006): 59-68.
- Güngör, Haydar. "Hz. Peygamber (S.A.S.) Döneminde Kullanılan Kıyafetler." *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV, 8 (2016): 48-68.
- Hafız Eşref Efendizade Şevketi. *Medaris-i İslamiyye Islahat Programı*. İstanbul: Hürriyet Matbaası, 1329.
- Hansen, Karen Tranberg. "The World in Dress: Anthropological Perspectives on Clothing, Fashion, and Culture." *Annual Review of Anthropology* I, 33, (2004): 369-392.
- Hızlı, Mefail. *Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Dönemi Bursa Medreselerinde Eğitim-Öğretim*. 2. bsm.. Bursa: Emin Yayınları, 2012.
- Hızlı, Mefail. "Osmanlı Dönemi Bursa'sında Eğitim-Öğretim Vakıflarına Genel Bir Bakış." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, 7 (1996): 183-191.
- Hızlı, Mefail. "Osmanlı Sıbyan Mektepleri." *Osmanlı*: 5, ed. Güler Eren, 207-217. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lugati: 1*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1928.
- İlgürel, Mücteba. "Acemi Oğlanı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* I, 324-325. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- İnalçık, Halil. *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- İnan, Göker. "XVIII. Yüzyılda Müderrislik Yapan Vak'anüvisler ve İlmiye Sınıfına Dair Tuttukları Bazı Kayıtlar." *Sahn-ı Semândan Dârülfünûn'a: Osmanlıda İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler) - XVIII Yüzyıl içinde*, ed. Ahmet Hamdi Furat, Nilüfer Kalkan Yorulmaz, Osman Sacid Arı, 295-312. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.
- İpşirli, Mehmet. "Çömez." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* VIII, 380. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- İpşirli, Mehmet. "Enderun." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XI, 185-187. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- İpşirli, Mehmet. "Kazasker." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXV, 140-143. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.

- İpşirli, Mehmet. “Kıyafet (Osmanlı Dönemi).” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXV, 510-512. Ankara 2002.
- İpşirli, Mehmet. “Osmanlı İstanbul’unda Geleneksel Eğitim ve Ulema.” *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi: Eğitim, Bilim ve Teknoloji* içinde, ed. Coşkun Yılmaz, 34-85. İstanbul: İBB Kültür A. Ş., İSAM, 2015.
- İpşirli, Mehmet. “Şeyhülislam,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXXIX, 91-96. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.
- Jirousek, Charlotte. “Ottoman Influences in Western Dress.” *Ottoman Costumes: From Textile to Identity* içinde, ed. Suraiya Faroqhi and Christopher K. Neumann, 231-251. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.
- Jirousek, Charlotte ve Catterall, Sara. *Ottoman Dress and Design in the West: A Visual History of Cultural Exchange*. Bloomington: Indiana University Press, 2019.
- Kallek, Cengiz. “Cübbe (Fıkıh).” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* VIII, 103. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Karababa, Eminegül. “Origins of a Consumer Culture in an Early Modern Context: Ottoman Bursa.” Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2006.
- Karaca, Filiz. “Hil’at.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XVIII, 25-27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Karaca, Filiz. “Kürk.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXVI, 568-570. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Koca, Emine, “18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası.” *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7 (2009): 63-81.
- Koç, Fatma ve Koca, Emine. “Osmanlı Kanunlarında Giyim-Kuşam Yasakları.” *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10 (2010): 31-50.
- Koç, Fatma ve Koca, Emine. “Geleneksel Giysi Tarzlarının Değişimi ve Türk Modasının Oluşumunda İstanbul.” *7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi: Bildiriler IV: Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul*, 2167-2204. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2011.
- Koçu, Reşat Ekrem. *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları 1967.
- Kökrek, Mehmet. “Osmanlı Serpüşları.” *El Sanatları* 20, (2015): 46-53.
- Kuper, Hilda. “Costume and Identity.” *Comparative Studies in Society and History* XV, 3 (1973): 348-367.

- Kumbaracılar, İzzet. *Serpuşlar*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu [t.y.].
- Küçükerman, Önder. *Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları*. İstanbul: GSD Dış Ticaret A.Ş. 1996.
- Küçükhasköylü, Nurdan. "Osmanlı Kıyafet Albümleri (1770-1810)." Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2010.
- Küpeli, Özer. "Revan Seferi'ne Götürülen Padişah Kıyafetleri." *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* II, 2 (2016): 33-74.
- Kütükoğlu, Mübahat S.. *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1983.
- Kütükoğlu, Mübahat S.. "1624 Sikke Tashihinin Ardından Hazırlanan Narh Defterleri." *Tarih Dergisi* 34 (1984): 123-182.
- Mack, Rosamond E.. *Bazaar to Piazza: Islamic Trade and Italian Art, 1300-1600*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press 2002.
- Mardin, Ebü'l-ula. *Huzur Dersleri: 2-3*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966.
- Marzolph, Ulrich ve Leeuwen, Richard van. *The Arabian Nights Encyclopedia: 1*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2004.
- Maydaer, Saadet. "XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlana Muslihuddin Efendi ve Mirası." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XX, 1 (2011): 117-155.
- Maydaer, Saadet. "XVII. Yüzyılda Bursa'da Emekli Bir Kadı: Baldırzade Derviş Mehmed Efendi ve Serveti." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVII, 2 (2008): 569-592.
- Mazaheri, Ali. *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*. Trc. Bahriye Üçok. İstanbul: Varlık Yayınları, 1973.
- Mehmed Zeki. "Serpuş." *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* VIII-XI, 49-62 (1919-1921): 103-121.
- Muslu, Ramazan. "İsmail Hakkı Bursevî'ye Göre "Libâs" Kavramı." *Azîz Mahmud Hüdâî Uluslararası Sempozyum Bildiriler Cilt II* içinde, ed. Hasan Kamil Yılmaz, 339-355. İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı 2006.
- Muslu, Ramazan. "Türk Tasavvuf Kültüründe Tarikat Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları." *EKEV Akademi Dergisi* XII, 36 (2008): 43-66.

- Oral, M. Zeki. "Selçukilerde Giyim Eşyası." *Türk Etnografya Dergisi*, V (1963): 14-20.
- Öz, Mustafa. "Ali Evlâdı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* II, 392-393. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- Özaydın, Abdülkerim. "Nizâmiye Medreseleri." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXXIII, 188-191, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Özaydın, Abdülkerim. "Vezir." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XLIII, 82-87. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013.
- Özbilgen, Erol. *Bütün Yönleriyle Osmanlı (Adab-ı Osmanîye)*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Özcan, Abdülkadir. "Cülûs." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* VIII, 108-114. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Özcan, Abdülkadir. "Çorbacı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* VIII, 369-370. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Özcan, Abdülkadir. "Doğancı." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* IX, 487-489. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- Özen, Şükrü. "Kâdi Şureyh." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XXIV, 119-121. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Özlu, Zeynel. *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*. Gaziantep: [Gaziantep Büyükşehir Belediyesi], 2004.
- Öztoprak, Nihat. "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme." *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4, (2010): 103-154.
- "Pabuç and Mest: Shoes." 22 Mayıs 2019'da erişildi. <http://www.issendai.com/16th-century-istanbul/womens-garb-piece-by-piece/pabuc-and-mest-shoes/>
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü: 1*. 3. bsm.. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı 1983.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü: 2*. 3. bsm.. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı 1983.
- Phillips, Amanda. "Ottoman Hil'at: Between Commodity and Charisma." *Frontiers of the Ottoman Imagination: Studies in Honour of Rhoads Murphey* içinde, ed. Marios Hadjianastasis. 111-138. Leiden, Boston: Brill, 2015.
- "Prof. Dr. Reşat Öngören ile Söyleşi." *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 8, 20 (2007): 267-274.

- Quataert, Donald. "Clothing Laws, State, and Society in the Ottoman Empire, 1720-1829." *International Journal of Middle East Studies* XXIX, 3 (1997): 403-425.
- Rafaeli, Anat ve Pratt, Michael G.. "Tailored Meanings: On the Meaning and Impact of Organizational Dress." *The Academy of Management Reviews* XVIII, 1 (1993): 32-55.
- Richardson, Connor H.. "The Coverings of an Empire: An Examination of Ottoman Headgear from 1500 to 1829." *Gettysburgh College Student Publications*. 104. 09 Nisan 2019'da erişildi. https://cupola.gettysburg.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1182&context=student_scholarship
- Russell, Gül A.. "Physician at the Ottoman Court." *Medical History*, 34 (1990):243-267.
- Sakaoğlu, Necdet. "Osmanlı Giyim Kuşamı ve Elbise-i Osmaniyye." *Tarih ve Toplum* 8, 47 (1987): 36-41.
- Sakaoğlu, Necdet ve Akbayar, Nuri. *Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü*. İstanbul: Creative Yayıncılık ve Tanıtım, Orjin Grup, 2002.
- Sandfuchs, Özlem Sert. "Reconstructing a Town from its Court Records: Rodosçuk (1546-1553)." Doktora Tezi, Ludwig-Maximilian Üniversitesi, 2008.
- Sarıçoğlu, Ekrem. "Şeyhülislamlık Makamı." *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, (1982): 197-218.
- Schick, İrvin Cemil. "Tebdil-i Kıyafet, İrtidad ve İhtida." *Acta Turcica*, IV, 2-1 (2012): 36-45.
- Serezli, Esad. "Şeyhülislamlar: İstanbul'un Fethinden Sonra." *Tarih Hazinesi* I, 5 (1951): 248-250.
- Sertoğlu, Midhat. *İstanbul Sohbetleri*. İstanbul, Bedir Yayınevi, 1992.
- Sevin, Nureddin. *On Üç Asırlık Türk Kıyâfet Târihine Bir Bakış*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.
- Stillman, Yedida Kalfon. *Arab Dress: A Short History: From the Dawn of Islam to Modern Times*. 2. bsm.. Leiden: Brill, 2003.
- es-Seyyid, Eymen Fuâd. "Fâtümiler." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* XII, 228-237. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Şeker, Mehmet. *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâ'idü'n-Nefâis fi-Kavâ'idi'l-Mecâlis*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997.

- Şeker, Mehmet. "Hil'at." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XVIII*, 22-25. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Şimşek, Halil. "The Missing Link in the History of Quranic Commentary: The Ottoman Period and the Quranic Commentary of Ebussuud/Abu alSu'ud al-'Imadi (d. 1574 CE) Irshad al-'aql al-salim ila mazaya al-Kitab al Karim." Doktora Tezi, Toronto Üniversitesi, 2018.
- Talas, M. Asad. *Nizamiye Medresesi ve İslâm'da Eğitim-Öğretim*. Çev. Sadık Cihan, Samsun: Etüt Yayınları 2000.
- Tatlısumak, Uğur. "Osmanlı Uleması ve Patronaj İlişkisi." Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2016.
- Tekin, Zeki. "Osmanlı Devleti'nde Kürk Ticareti." *Türkler X* içinde, ed. Hasan Celal Güzel v. dğr., 754-763. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları 2002.
- Tez, Zeki. *Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi*, İstanbul: Doruk, 2009.
- Tezcan, Hülya. "Ferace." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XII*, 349-350. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Turan, Fikret. "İki Minyatürde Üç İstanbul Genci: 17. Yüzyıl Çarşı Resminde Gençlerin Giyimine Dair Tespitler." *Art-Sanat*, 10 (2018): 280-292.
- Turan, İlhami. *Osmanlı Kıyafetleri: Fenerci Mehmed Albümü=Ottoman Costume Book: Fenerci Mehmed*. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 1986.
- "Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü." 22 Mayıs 2019'da erişildi. <http://www.turke-debiyatiiisimlersozlugu.com/>
- Türkoğlu, Sabahattin. "Cübbe." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi VIII*, 102-103. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Uludağ, Süleyman. "Abâ." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi I*, 4-5. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*. 3. bsm. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devlet Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları: 1 – Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*. 3. bsm.. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Uzundal, Edip. "Osmanlı İlmiye Teşkilatından Bir Portre: Şeyhülislam Halil Efendi ve Terekesi." *History Studies* 10, 8 (2018): 177-196.
- Ünver, Ahmet Süheyl. *Türk Süsleme Sanatçıları Müzehhipler I*. Yay. Haz. Gülbün Mesara ve Aykut Kazancıgil. İstanbul: İşaret Yayınları, 2007.

- Wilson, Elisabeth ve Haye, Amy de la. "Introduction." *Defining Dress: Dress and Object, Meaning and Identity* içinde, ed. Elisabeth Wilson ve Amy de la Haye, 1-9. Manchester, New York: Manchester University Press 1999.
- Yağmur, Ömer. "De Turcarum Ritu Et Cereamoniis (1544) İçerisinde Bulunan Çeviri Yazılı Sözlük Üzerine." *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 30 Eylül-04 Ekim 2013 İstanbul: Bildiri Kitabı II* içinde, ed. Mustafa Özkan, Enfel Doğan, Fatih M. Sanca, 619-633. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Yarç, Güler. "Osmanlı Kürk Ticaretinde Bir Ölçü Birimi: Beden." *Beden Kitabı* içinde, ed. Emine Gürsoy-Naskali ve Aylin Koç, 485-509. İstanbul: Kitabevi, 2009.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Abbâsiler." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi I*, 31-48. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Yıldız, Hasan. "Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi'nde Eğitim ve Öğretim." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017.
- Yılmaz, Metin. "Emevi ve Abbasi Dönemi Resmi Kıyafetleri." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXVI*, 26-27 (2008): 237-250.

Dizin

A

Aba; 62, 90, 92, 96, 129, 141, 159, 170,
189, 195, 204, 206, 208, 216

Abani; 136

Abbasiler; 60, 61, 62, 63, 64, 90, 104,
126, 218, 222, 248

Abdestlik; 114

Abdi; 175

Abdullah Efendi; 217

Abdullah-ı İlahi; 180

Abdülaziz Efendi, Karaçelebizade;
224, 234

Abdülhamid, 2.; 141, 170

Abdülkerim Efendi; 195

Abdülmecid, 1.; 244

Acemi Oğlanları; 85

Acem Kalisi; 212

Acente; 129

Âdet; 64, 69, 82, 105, 108, 111, 161,
234

Ağa; 74

Ağabani; 101

Ağaç; 175, 214

Ahlak; 39

Ahmed, 1.; 109

Ahmed bin Abdullah, Müderris; 188

Ahmed Efendi bin İbrahim; 195

Ahmet Efendi, Müderris; 212

Ahşap; 128

Akçe; 104, 153, 160, 161, 195, 208

Akıncı; 119, 122

- Aksesuar; 39, 96, 108, 136, 140, 154, 242
- Al; 188
- Alaca; 188, 189, 202, 204, 216, 217
- Alaeddin Bey; 65
- Alaeddin-i Halveti; 66
- Alaeddin Keykubad, I.; 136
- Alamet; 62, 63
- Albrecht Dürer; 119, 122, 137
- Albüm; 145, 198, 201, 230, 237
- Alet; 122
- Ali Bey, Evrenesoğlu; 158
- Ali Efendi; 96, 217
- Ali Kuşçu; 77
- Altın; 70, 175, 188, 202, 212, 245
- Amasya; 202
- Ambras Kalesi; 97
- Anadolu; 129, 158, 167, 229
- Anadolu Selçukluları; 136
- Angora; 128
- Ankara; 129
- Antropoloji; 39, 41
- Anvers; 141
- Araba; 144
- Arap; 110
- Arapça; 126
- Arifi; 93
- Arşiv; 46, 48, 69, 118, 167, 187, 236
- Arz Odası; 236
- Asa; 154
- Asker; 65, 70, 73, 89, 244, 245
- Askeri-i Edirnevi; 92
- Askerî [Sınıf]; 42, 43, 70, 73, 74, 82, 96, 112, 114, 122, 202, 206, 212, 244, 247, 249
- Askerlik; 74, 170
- Astar; 118, 150, 154, 175, 208, 212, 242
- Âşık Çelebi; 93, 170, 175, 179, 210, 212, 238
- Âşık Paşa; 193
- Aşki-i Kadim; 92
- At; 159, 203, 221, 226, 237, 244
- Atama; 64, 123, 218, 224, 229, 231, 234
- Ataullah Efendi, Çivizade; 217
- Atlas; 69, 70, 92, 115, 126, 128, 132, 195, 238, 242
- Atölye; 61
- Avrupa; 41, 51, 129, 247, 249
- Ayak; 67, 88, 96, 118, 133, 136, 144, 145, 150, 151, 158, 165, 201, 210, 212, 214, 221, 226, 229, 242
- Ayakkabı; 69, 77, 85, 95, 96, 141, 144, 145, 150, 151, 158, 161, 165, 220, 230
- Ayakkabıcı; 144
- Ayasofya Camii; 100, 188
- Aydınoğulları Beyliği; 202
- Azmi-i Sani; 210

B

- Babadığı; 195
- Babüssaade; 234
- Bacak; 165
- Bağcık; 85
- Bağdadi Kaftan; 204
- Bağdat; 61, 82
- Bahar; 128, 214
- Bahşiş; 73, 112, 114
- Baki [Şair]; 175, 208
- Banet Süad; 66
- Bartolomeo von Pezzen; 52
- Barut Rengi; 114
- Baş; 62, 63, 88, 95, 101, 105, 108, 109, 110, 127, 158, 159, 165, 175, 176, 179, 180, 198, 203, 208, 210, 215, 216, 218, 220, 221, 226, 229, 237, 242
- Başkent; 61
- Başlık; 62, 63, 65, 84, 88, 95, 96, 97, 100, 101, 105, 108, 109, 110, 159, 189, 195, 198, 206, 218, 224, 226, 237
- Başmak; 69, 141, 145, 150, 201
- Batı; 51, 242, 244
- Batılı; 50, 51, 109, 237
- Bayezid, Yıldırım; 89
- Bayram; 105, 108, 202, 206, 236
- Bayramlık; 115
- Bel; 67, 77, 88, 112, 118, 123, 128, 129, 132, 133, 136, 137, 141, 164, 165, 175, 179, 180, 182, 185, 193, 201, 206, 208, 210, 212, 214, 215, 220, 226, 229, 230, 242
- Belediye; 189
- Belediye Kanunları; 69
- Belgrad; 73
- Belik; 220
- Benefşe; 188, 189
- Benek; 202
- Berat; 43
- Beyani, Rusçuklu; 92
- Beyaz; 60, 61, 65, 88, 89, 90, 97, 105, 108, 109, 123, 127, 136, 137, 165, 175, 176, 187, 189, 193, 195, 198, 201, 204, 208, 210, 212, 214, 215, 216, 217, 224, 229, 230, 231, 234, 236, 237, 238, 242, 244, 245, 249
- Bez; 108, 109, 204, 206
- Bıyık; 174, 176, 179, 193, 208, 210
- Bilek; 67, 85, 112, 118, 132, 133, 136, 140, 165, 201, 208, 212, 214, 226, 230, 238
- Bilezik; 188
- Biniş; 67, 79, 82, 84, 88, 96, 111, 112, 114, 115, 185, 195, 217, 244
- Biniş-i Hümayun; 115
- Biniş Merasimi; 115
- Birun; 101
- Biyografi; 41, 49
- Bogat; 189

- Boğası; 101, 104, 160, 188, 204
Boğaz; 140, 226
Bohça; 115, 234
Bordo; 210, 238
Borlu; 101
Bot; 141
Boy; 112
Boyun; 137, 140, 164, 175, 176, 208, 210, 220, 226
Börk; 96, 97, 217
Börkçüyan; 97
Börk-i Horasani; 84
Brit Düğme; 123, 136, 137, 214
Buhari; 59
Bursa; 67, 174, 195, 202, 204, 206
Buyruldu; 70, 79, 158
Buz; 216
Bürde; 59, 189
Bürokrasi; 60, 61, 66, 73, 74, 133, 159, 202, 244
Bürokrat; 65
Büyük Oda; 74
- C**
.....
Came; 189
Cami; 62
Car; 115
Cebrail, Hz.; 100
Celaledin-i Rumi, Mevlana; 84
Celalilik; 170
Celayi; 195
Cellabe; 59
Celse; 62
Cemiyet; 42
Cenaze; 109
Cennet; 100
Cep; 118, 201, 210, 220, 226, 230
Cepken; 96, 129
Cerrahbaşı; 88
Cerrahbaşılık; 88
Cesare Vecellio; 91
Cezayir; 137, 195, 217
Çilkave; 216
Cinsiyet; 40
Claes Rålamb; 145, 198, 230
Coğrafya; 64, 110
Cuma; 105, 224
Cübbe; 42, 43, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 73, 74, 77, 79, 82, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 96, 104, 110, 111, 112, 114, 115, 118, 122, 123, 133, 136, 137, 154, 159, 170, 175, 176, 179, 180, 182, 185, 187, 193, 195, 203, 208, 210, 212, 214, 215, 217, 218, 220, 224, 234, 237, 238, 242, 244, 245, 249
Cülus; 73, 114, 155, 236
Cüz; 164
Cüz Çantası; 164
Cüz Kılıfı; 164

Ç

Çadır; 104

Çakşır; 67, 69, 96, 115, 123, 129, 132, 136, 151, 165, 189, 193, 195, 212, 217

Çaprast; 74, 118, 122, 123, 175, 215, 221

Çavuş; 105

Çedik; 141, 151, 201, 220

Çelebi Medresesi; 203

Çılkafa; 195

Çizme; 141, 144, 145, 151, 195, 217, 226, 230

Çocuk; 42, 160, 164

Çop; 170

Çorap; 132

Çorbacı; 77, 85

Çömez; 110

Çubuk Dikiş; 110

Çuha; 69, 77, 85, 101, 114, 115, 128, 129, 185, 188, 189, 195, 203, 204, 208, 216, 217, 218, 226, 234

Çuhadar; 79, 189

Çuka; 217

D

Dai'd-duat; 222

Danışment; 110, 160, 166, 174, 182, 184

Daniyye; 63

Dava; 61, 62, 105, 153, 224

Davud Paşa Medresesi; 202

Defter; 48, 202

Defterdar; 101

Deniz; 204

Deniz Mavisi; 64

Deri; 145, 151, 201

Ders; 85, 90, 92, 111, 115, 141, 154, 165, 180, 202, 203, 206, 214

Dershane; 159

Ders Programı; 41, 78

Derviş; 93, 136, 166

Destar; 88, 93, 100, 105, 111, 115, 193, 195, 203, 204, 210, 212, 217, 218, 221

De Turcarum Ritu Et Cereamoniis; 141

Devetüyü; 90

Dış Edik; 145, 165

Dikiş; 46

Diploma; 185

Diplomat; 109

Dirhem; 101, 104

Dirsek; 140, 193, 212, 221, 226

Divan; 100, 118, 229

Divanhane; 105, 224

Divan-ı Hümayun; 47

Divit; 104

Diz; 118, 132, 175, 187, 208, 212, 214, 220

- Doğancı; 88
Doğu; 51
Dolama; 46, 74, 85, 118, 217, 226
Dolamalı; 77
Dolap; 165
Don; 67, 82, 96, 188
Dua; 214
Düğme; 55, 85, 118, 122, 132, 133, 136, 140, 164, 165, 179, 180, 193, 201, 210, 212, 220, 226, 230, 238
Düğüm; 230
Düğün; 49
Dükkan; 100
Düztaban; 145
- E**
- Ebubekir Efendi, Mevlana; 161
Ebu Muhammed el-Makrizi; 65
Ebussuud Efendi; 92, 231, 234
Ebu Yusuf; 63
Edik; 69, 96, 141, 144, 145, 150, 151, 220, 226, 229, 242
Edirne; 69, 150, 203, 210, 212
Eflatun; 123, 230
Ekonomi; 39, 73, 129, 244
El; 122, 210, 214, 220, 226, 230, 231, 236, 238
Elçi; 52
Elçilik; 50, 52
el-Hac Hasan Medresesi; 188
Elifi [Şalvar]; 133
Elmas; 140, 245
Elvan; 136
Emanet; 104
Emekli; 42, 189, 224
Emeviler; 61
Emir; 70
Emiri Sarık; 218
Emir Sultan; 166
Emlahu'ş-Şuara; 193
Enbiya; 100
Endaze; 208
Enderun; 74, 101, 165
Enderun Ağası; 79
Ense; 226, 230
Entari; 46, 82, 88, 96, 114, 115, 123, 132, 133, 136, 154, 165, 175, 179, 180, 182, 187, 188, 193, 195, 201, 206, 208, 210, 212, 214, 215, 217, 220, 221, 226, 229, 230, 238, 242
Entelektüel; 39, 40, 41
Erbabü'l-emaim; 222
Esad Efendi, Sahaflar Şeyhizade; 127
Esnaf; 82, 111, 136, 137, 144
Eşkriya; 47, 174
Etek; 140, 224, 230
Evliya; 216
Evliya Çelebi; 97
Eytam; 161

Eyüp; 195
Eyüp Sultan; 244
Eyvan; 210
Eyyubiler; 112
Ezher Külliyesi; 89

F

Fakih; 63, 202
Fanila; 215, 216
Fars; 145
Fatma, Hz.; 90
Fatımiler; 89, 222
Fenerci Mehmed Kıyafetnamesi; 220
Ferace; 69, 84, 96, 112, 114, 115, 118,
128, 180, 195, 212, 216, 217, 237
Ferecik; 195
Feridun Ulu Arif Çelebi; 84
Ferman; 70, 110, 128
Ferve; 123, 126, 158, 234, 236, 245
Ferve-i Beyza; 90, 123, 231, 236, 237,
242, 245
Fes; 88, 101, 160
Fetva; 111, 153, 245
Fıkıh; 66, 140
Finansman; 41
Firaki; 176
Firengi; 224
Firengi Nihali; 212

Fiyat; 101, 104, 189
Fonksiyon; 95, 159
Formasyon; 153, 154
Fransız; 109
Futa; 176, 204, 220
Fütüvvet; 84

G

Gardırop; 189, 242
Gecelik Kavuk; 195
Geçit Resmi; 100, 220
Gelenek; 43, 126, 249
Gelibolu; 136
Gemi; 236
Geometrik; 198
Gezgin; 129
Gezi [Kumaş]; 185
Goodwin [James]; 201
Göbek; 123, 136, 137, 230
Gögüs; 214
Gömlek; 67, 77, 96, 132, 140, 161,
182, 187, 188
Gravür; 46, 50, 220, 226, 249
Gümüş; 175, 188

H

Hademe; 43
Hafız-ı Acem; 208

- Haki; 238
Halali; 189
Halatü'l-Kahire; 110
Halayık; 203
Halep; 136
Halife; 62, 63, 64, 66
Halife [Eğitim]; 160
Halife [Tasavvuf]; 114
Halil Efendi, Şeyhülislam; 244
Halimi; 193
Hançer; 188, 212
Hanefi Efendi; 224
Harçlık; 166
Hardık; 160
Hare; 188
Harvani; 236
Hasan Çelebi; 179
Hasan, Hz.; 90, 218
Hasan Paşa, Molla; 180, 214
Hatai; 226
Hatifi; 119
Hatip; 43
Hayvan; 129, 158, 214
Hazinedarbaşı; 236
Hediye; 48, 59, 64, 65, 82, 90, 104, 115, 185, 202, 231, 234, 236, 245
Heinrich Hendrowski; 52
Hekim; 88
Hekimbaşı; 88
Helaki; 212
Hıristiyan; 69, 109, 145
Hırka; 66, 84, 129, 185, 189, 204, 206
Hırsızlık; 188
Hırtı; 150
Hilafet; 89
Hil'at; 48, 59, 65, 74, 85, 104, 111, 126, 128, 129, 155, 158, 234, 244, 245
Hint; 82, 136, 237
Hint Kuşağı; 204
Hiyerarşi; 40, 58, 64, 65, 73, 74, 78, 96, 104, 167, 242, 248
Hizmetçi; 203
Hizmetli; 43
Hoca; 110, 160, 214
Hoca Sadeddin; 100
Hocazade; 166
Hokka; 175
Horasani; 100
Hukuk; 42, 43, 187
Huzur Dersleri; 90, 115, 141
Hüseyin, Hz.; 90, 218
Hüsrev ü Şirin; 119
|
Innsbruck; 97
Islahat; 133, 187, 244

Istılah; 43

I Turchi. Codex Vindobonensis 8626;
52, 122, 136, 137, 145, 161, 164,
221

İ

İbn Battuta; 202

İbn Kemal; 158

İbrahim Paşa; 158

İbrişim; 204

İcat; 100

İcazet; 185

İcazetname; 248

İç Ağalar; 110

İç Donu; 96, 132

İçecek; 175

İç Edik; 141, 145, 150, 165

İç Gömleği; 67, 215

İç Kaftanı; 132

İçki; 193

İçlik; 133, 215, 216, 238

İfta; 153

İhram; 193, 195, 217

İhsan; 65

İklim; 96

İlkbahar; 160

İlm-i Firaset; 70

İlm-i Kıyafet; 70

İmam; 42, 43

İmame; 63, 100, 189

İmameyn; 63

İmam-ı Azam; 100

İmamzade; 229

İmtihan; 66, 204

İmtiyaz; 43

İnam; 55, 155, 203, 245

İnamat Defteri; 224

İnci; 140

İp; 238

İpek; 69, 70, 136, 137, 204

İplik; 140, 204

İrade; 118

İran; 61, 63

İshak Çelebi; 210, 212

İstanbul; 52, 69, 70, 78, 79, 97, 105,
110, 128, 188, 202, 206

İstifa; 64

İstihdam; 153

İstinsah; 48, 92

İsyân; 167

J

Jacopo Ligozzi; 238

Jean Baptiste Vanmour; 161, 237, 238

Jean Brindesi; 224, 242

K

Kaba; 62, 92, 112, 129, 141, 170, 189, 212, 216

Ka'b bin Zühre; 66, 185

Kadı; 61, 62, 63, 69, 79, 92, 105, 110, 118, 153, 154, 161, 175, 189, 193, 195, 202, 210, 216, 222, 249

Kadıasker; 55, 58, 101, 105, 123, 127, 153, 154, 158, 161, 217, 218, 222, 224, 226, 229, 230, 234, 237, 238

Kadı Kethüdası; 105

Kadı Sicilleri; 47, 165, 188, 195, 217

Kadı Şureyh; 61

Kadife; 70, 97, 202, 208, 224

Kadi'l-kudat; 222

Kadir Gecesi; 161

Kafesi; 101

Kaftan; 46, 48, 69, 84, 85, 88, 96, 111, 112, 115, 118, 119, 122, 126, 155, 158, 159, 165, 180, 188, 193, 195, 198, 201, 204, 206, 208, 210, 214, 215, 221, 226, 229, 230, 238

Kahverengi; 179, 180, 208, 214, 220

Kakım; 82, 128, 158, 195

Kalça; 118

Kalem; 175

Kalemiye; 73, 74, 77, 89, 247

Kallavi; 100

Kalpak; 70, 159

Kamis; 62, 63, 96, 141, 201, 204, 206, 245

Kanun; 84, 90, 112, 114, 118, 153, 189, 231, 234

Kanunname; 46, 65, 84, 101, 224, 248

Kanunname-i Âl-i Osman; 74, 78

Kapama; 160, 161, 195, 217

Kapaniçe; 126

Kara Bali; 210

Karaman; 100

Karsak; 195, 217

Karsak Kafası; 217

Karyağdı; 110

Kasım Paşa Medresesi; 93

Kassam Defterleri; 212

Kastamonu; 216

Kaşkol; 137, 140, 175, 208, 210

Kaşmir; 85, 114

Katibi; 100

Kavuk; 88, 90, 95, 97, 100, 101, 104, 105, 108, 110, 111, 115, 122, 160, 165, 175, 179, 195, 208, 215, 218, 226, 237, 238

Kaya Sultan; 100

Kebe; 96, 189, 195, 204, 206, 212

Keçe; 97, 100, 129, 189, 216

Kedi; 195, 217

Kehhal; 88

Kehhalbaşı; 88

Kemalpaşazade; 238

Kemer; 84, 141, 165

- Kemha; 70, 202, 204
- Kenar; 141
- Keten; 136, 188, 204
- Kethüda; 105, 189
- Kılabdan; 82
- Kılıç; 104, 188, 244
- Kırmızı; 65, 67, 70, 77, 84, 85, 88, 89, 97, 101, 137, 145, 165, 175, 176, 179, 180, 182, 189, 202, 208, 210, 212, 216, 221, 224, 226, 230, 238, 242
- Kış; 63, 88, 114, 128, 129, 189, 237
- Kışlık; 85, 231, 234
- Kilit; 188
- Kisrevan; 82
- Kisve; 61
- Kitap; 41, 49, 51, 122, 141, 175, 179, 193, 195, 214, 221
- Koğuş; 166
- Kol; 67, 74, 85, 88, 112, 114, 118, 119, 122, 133, 136, 158, 176, 179, 193, 198, 201, 208, 210, 212, 214, 215, 220, 221, 226, 238, 242, 245
- Koleksiyon; 45, 46, 97
- Kolluk; 119, 122, 158, 198, 208, 220, 221, 238
- Koltuk; 128, 129
- Konak; 231
- Kong; 141, 144, 151, 230
- Kontoş; 84, 126, 188
- Köle; 42
- Kösem Sultan; 224
- Krep; 85
- Kronik; 46, 49, 229, 249
- Kubadi; 100
- Kudsizade; 229
- Kufe; 61
- Kulak; 63
- Kumaş; 63, 67, 70, 78, 82, 85, 88, 97, 101, 108, 109, 115, 118, 126, 128, 129, 132, 136, 137, 140, 159, 170, 175, 185, 193, 202, 203, 204, 206, 208, 210, 212, 214, 226, 229, 231, 234, 237, 238, 242, 245
- Kumral; 204, 206
- Kurşuni; 90
- Kuruş; 208
- Kuşak; 77, 82, 84, 88, 96, 105, 112, 115, 123, 132, 133, 136, 137, 141, 160, 164, 165, 175, 179, 180, 193, 195, 201, 204, 206, 208, 210, 212, 214, 220, 226, 229, 230, 238, 242
- Kutnu; 69, 195, 217
- Kutsal Roma İmparatorluğu; 52
- Kuyruk; 158, 214
- Küçük Oda; 74
- Küçük Tepeli; 108, 179, 218
- Külâh; 88, 101, 104, 159
- Kültür; 42, 60, 244
- Kühü'l-ahbar; 166, 203
- Kürk; 79, 82, 88, 112, 118, 123, 126, 127, 128, 154, 155, 158, 185, 189,

193, 195, 201, 203, 204, 206, 208,
210, 212, 214, 216, 217, 218, 221,
226, 229, 230, 231, 234, 236, 238,
242, 244, 245

Kürsü; 214

L

Lacivert; 176, 179, 193, 208

Lakap; 78

Lata; 114, 123

Latifi Çelebi; 193

Levent; 167, 170

Libas-ı Eytam; 160

Libas Nizamnamesi; 83

Lütfullah Üskübi; 180

M

Maaş; 43, 204

Madenci; 43

Mağrip; 82

Mahkeme; 110, 111, 128, 161, 188,
195

Mahmud, 2.; 133, 244, 245

Mahmud Paşa; 77

Mahmuz; 226

Makrama; 165

Maliye; 48

Malzeme; 42

Mangal; 128

Mansıp; 92

Manşet; 133, 193, 208

Masa; 210

Masraf; 48

Maşlah; 96, 244

Maşrapa; 188

Mavi; 88, 89, 90, 109, 141, 144, 189,
204, 216, 217, 220, 221, 242, 244

Meali; 193

Meclis; 158

Medine; 61, 193

Medrese; 41, 43, 45, 64, 65, 78, 90,
110, 114, 129, 153, 159, 160, 165,
166, 167, 170, 174, 180, 182, 184,
185, 187, 188, 248

Mehmed, 4.; 85

Mehmed Efendi; 195

Mehmed Efendi bin Abdullah; 195

Mehmed Efendi bin Sefer bin Abdul-
lah; 161

Mehmed Efendi bin Süleyman; 195

Mehmed Efendi, Derviş [Baldirzade];
189

Mehmed, Fatih Sultan; 65, 73, 74, 77,
78, 83, 84, 85, 101, 105, 214, 224,
248

Mehmed Said Efendi, Mirzazade; 234

Mehmed, Şehzade; 74

Mehmet Tahir Efendi, Şeyhülislam
Kadızaade; 245

Mektep; 160, 161

- Melami; 93
- Melbusat; 55
- Melbusat-ı Eytam; 160
- Melihi; 193
- Memlükler; 65, 90, 126
- Memur; 43, 77
- Memuriyet; 43
- Meneviş; 217
- Merasim; 73, 90, 105, 108, 109, 112, 123, 126, 159, 185, 206, 224, 226, 236
- Merkup; 151
- Mescit; 61, 104
- Meslek; 42, 52, 55, 70, 100, 153, 189, 238
- Mest; 70, 77, 96, 132, 141, 144, 145, 150, 151, 160, 165, 220, 242
- Mest-i Çedik; 151
- Mest-i Pabuç; 141, 201
- Meşairü'ş-şuara; 212, 238
- Meşihat; 43, 79
- Mevali; 127, 159
- Mevlana; 137, 155
- Mevlana Babek; 202
- Mevlana İshak; 203
- Mevlana Muslihuddin; 206
- Mevlana Samiri; 203
- Mevleviler; 84, 140
- Mevlevilik; 84
- Mevlit; 127
- Mevsim; 63, 88, 114, 133, 154, 159, 165, 231, 234, 245
- Mezun; 153
- Mısır; 110
- Millet Kütüphanesi; 238
- Mimari; 41
- Mintan; 46, 88, 114, 132, 133, 160, 217
- Minyatür; 46, 48, 49, 51, 52, 110, 112, 136, 137, 140, 144, 145, 151, 154, 159, 174, 208, 212, 214, 237, 238, 249
- Miras; 84, 161
- Miskali; 101
- Miyan-bend; 136, 245
- Moda; 140
- Molla; 110, 210, 214
- Molla Alaeddin Ali et-Tusi; 85
- Molla Fenari; 203
- Molla Gürani; 208, 214, 215
- Molla Hüsrev; 100, 159
- Molla Kirmasti; 104
- Molla Lütfi; 158, 159, 212
- Molla Musannifek; 159, 208
- Mor; 67, 89, 180, 189, 193, 208, 212, 238
- Mouradgea D'Ohsonn; 236
- Muafiyetname; 43

- Muhammed, Hz.; 59, 60, 65, 66, 89, 90, 108, 129, 185, 218, 220, 245, 248
- Muhatap; 90, 115, 141
- Muhyiddin Çelebiyyü'l-Fenari; 212
- Muhzır; 189
- Muid; 160
- Muizz-lidinillah [Halife]; 89
- Mukarrir; 90, 115, 141
- Mukavva; 100
- Mumcu; 105
- Murad, 3.; 155
- Murad, 4.; 151
- Muslihuddin Efendi, Mevlana; 204
- Mustafa Âli, Gelibolulu; 70, 110, 166
- Mustafa Efendi, Çeşmizade; 215
- Mustafa Efendi, Konevi; 215
- Mustafa Efendi, Memekzade; 229
- Musul; 195
- Mutarraş; 174
- Mu'tazid [Halife]; 62
- Muvahhidi; 82, 127, 203
- Mübettana; 65
- Mücevherat; 244
- Mücevveze; 100, 101, 105, 189, 218, 224
- Müderriş; 41, 42, 53, 64, 65, 73, 92, 93, 96, 104, 105, 110, 114, 118, 127, 137, 154, 159, 175, 182, 184, 185, 202, 203, 204, 206, 210, 212, 214, 216, 217, 224, 249
- Müellif; 49
- Müezzin; 43
- Müftü; 153, 154, 198, 201, 202, 238, 249
- Mühimme Defterleri; 46, 47, 78, 167
- Mülazım; 179, 212
- Müneccimbaşı; 88
- Müneccimlik; 88
- Müslim; 60
- Müslim Çelebi; 210
- Müslüman; 59, 60, 63, 64, 69, 109, 145, 185
- Müstain-Billah, Halife; 63
- Müstear; 193
- Mütevelli; 161
- Müze; 45, 55
- N**
- Nafe; 195, 216, 217, 224
- Naima Mustafa Efendi; 185
- Nakış; 129
- Nakibüleşraf; 108, 127, 154, 218, 220, 221, 245, 249
- Nakkaş; 49, 167
- Nalbant; 166
- Namaz; 224
- Narh Defteri; 97, 101

Nedim; 64, 65
Nefti; 195, 212
Nicolas de Nicolay; 220, 226, 238
Nihani-i Kadı; 92, 216
Nimten; 189
Nişan; 123
Nizamiye Medreseleri; 64, 66, 104, 248
Nizamname; 78, 187
Nizamülmülk; 62
Numani; 100

O

Oda; 165, 188
Ok; 122
Okçuoğlu Kürkü; 195
Okka; 101
Okulun İlk Günü [Jean Baptiste Van-
mour]; 161
Omuz; 63, 74, 85, 96, 108, 112, 136,
214, 220, 230, 238
Ordu; 144
Orhan Gazi; 89
Orta Asya; 84, 126, 136
Orta Doğu; 64
Ortakçı; 43
Osman Gazi; 65, 84
Osmanlı Arşivleri; 47
Osmanlı Devleti; 70, 79, 109

Ö

Ödenek; 65
Ödül; 65
Öğrenci; 47, 65, 110, 129, 154, 159,
160, 161, 164, 165, 166, 170, 174,
180, 182, 185, 187, 188, 214
Ömer, Hz.; 244
Önlük; 88
Örf; 97, 105, 144, 248
Örf [Başlık]; 90, 93, 95, 97, 100, 104,
105, 108, 127, 158, 189, 198, 208,
212, 218, 224, 226, 237, 238, 242,
245, 249
Örfi Kavuk; 237
Örfi Sarık; 242

P

Pabuç; 70, 79, 96, 115, 141, 144, 150,
160, 161, 201, 221, 245
Paça; 82, 132, 195
Padişah; 43, 88, 100, 123, 210, 231,
236
Pala; 93
Palto; 119, 129
Pamuk; 59, 67, 88, 101, 104, 105, 132,
204, 206, 215, 224
Pantolon; 67, 132, 133, 136, 161, 165,
187
Papazoğlu Medresesi; 188
Pardösü; 114
Paşakapısı; 105

- Patlak Dikiş; 111
Pavlo Verona; 244
Pazar; 111
Peçe; 193
Pedagoji; 41
Pelerin; 123
Pembe; 210
Penbe [Pamuk]; 101, 104
Perişani; 100, 105, 193
Perspektif; 51
Peştamal; 137, 175, 176
Piknik; 160
Polis; 188
Politika; 39, 51, 73
Post; 212, 224
Pot; 136
Potur; 132, 212
Puantiye; 158, 198, 214, 229
Puşi; 82
Püskül; 141, 212
- R**
.....
Rahle; 214
Ramazan; 161
Ramazan Bayramı; 160
Ramazan Efendi, Behiştî; 212
Raşit Efendi, Vakanüvis; 204
Reaya; 42, 43, 47, 67, 170, 247, 249
Renk; 42, 46, 47, 51, 58, 60, 62, 77, 78, 84, 88, 89, 90, 92, 96, 97, 105, 109, 114, 118, 122, 132, 137, 144, 145, 158, 159, 165, 179, 180, 182, 189, 193, 201, 204, 208, 210, 212, 216, 218, 220, 221, 226, 230, 237, 238, 242, 244, 249, 250
Ressam; 46, 50
Rida; 220
Rodosçuk; 180
Rum; 59
Rumeli; 153, 155, 216, 229
Rumeli Kadıaskeri; 161
Ruus; 66
Rütbe; 83, 118
Rüzgar; 216
- S**
.....
Saç; 165, 220
Sadat; 218, 220
Sadrazam; 185, 234
Sahabe; 60, 89
Sahn-ı Seman; 73, 114, 174, 203, 249
Sahtiyan; 69, 141, 145, 151, 242
Sakal; 158, 159, 174, 175, 176, 179, 193, 208, 210, 212, 226, 238, 242
Saliha Sultan Vakfiyesi; 160
Salih Çelebi; 174
Samur; 82, 128, 189, 212, 216, 226, 231, 234, 236, 242, 245

- Sanat Tarihçisi; 119
- Saray; 45, 48, 55, 61, 64, 74, 85, 88, 89, 100, 126, 154, 202, 224, 234, 236, 244
- Sarı; 70, 77, 88, 89, 90, 136, 151, 165, 179, 189, 193, 195, 201, 210, 226, 230, 242
- Sarı; 43, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 84, 85, 88, 90, 95, 96, 97, 100, 101, 104, 105, 108, 109, 110, 115, 118, 122, 127, 154, 159, 165, 170, 175, 176, 179, 180, 185, 187, 188, 189, 193, 198, 201, 203, 208, 210, 212, 214, 215, 218, 220, 221, 222, 226, 229, 237, 238, 242, 244, 245, 249
- Sarı; 100
- Sarı; 222
- Satranç; 210
- Sefer; 49
- Selanik; 82
- Selçuklular; 60, 64, 65, 84, 141, 222, 248
- Selim, 2.; 73, 114, 155
- Selimi; 100, 101
- Selimi Kavuk; 55
- Selim, Yavuz Sultan; 101, 193
- Sembol; 39, 42, 89, 159
- Semiyotik; 39
- Semmur; 224
- Seraser; 105, 126, 128, 204
- Serbent; 108, 109
- Seremoni; 231
- Serhaddi; 188
- Serin; 129
- Serpuş; 220, 226
- Seyahat; 50, 167
- Seyahatname [Evliya Çelebi]; 97
- Seyfiye; 73, 74, 84, 247, 249
- Seyyah; 202
- Seyyid İlahi; 166
- Seyyit; 90, 105, 218, 237, 245
- Sıbyan; 160, 161
- Sıbyan Mektebi; 160, 161, 164
- Sıcak; 129, 216
- Sıdki Mustafa Efendi; 185, 206
- Sınav; 204
- Sınıf; 41, 187
- Sırma; 108, 128, 137, 165, 236, 237
- Sırt; 63
- Sikke; 84
- Silah; 122, 170
- Sim; 126
- Sıncap; 128, 195, 217
- Sipahi; 69
- Siyah; 62, 63, 64, 88, 89, 90, 104, 109, 114, 123, 126, 141, 145, 158, 179, 180, 187, 193, 195, 198, 204, 206, 208, 214, 216, 217, 221, 229, 230, 244
- Sof; 73, 85, 91, 101, 104, 114, 123, 129, 195, 212, 217, 236
- Softa Külâhı; 110

- Soğuk; 119
Sonbahar; 128
Sopa; 170
Sorguç; 101
Sosyoloji; 41, 55
Sufi; 180
Suhte; 47, 154, 160, 165, 166, 167, 170, 174, 179, 184, 208
Sultan; 42, 43, 49, 62, 64, 70, 73, 84, 85, 88, 104, 112, 126, 144, 155, 159, 203, 214, 224, 231, 234, 236, 245
Sun'izade; 229
Surname; 144
Surname-i Hümayun; 74, 100, 220
Su Samuru; 123, 195
Su Yeşili; 91, 208
Süleymaniye Darülhadisi; 153, 160
Süleyman, Kanuni Sultan; 73, 101
Süleymanname; 55
Süleyman Paşa; 84, 100
Sünnet; 65, 66, 108
Sünnet Düşünü; 74
Sünni; 62
Süruri Çelebi; 93
- S**.....
Şair; 48, 92, 93, 170, 212, 217
Şakaiku'n-numaniyye; 158, 175
Şal; 64, 77, 82, 88, 96, 101, 104, 133, 136, 137, 141, 166, 182, 185, 195, 215, 242
Şali; 85, 195
Şalvar; 67, 77, 88, 115, 123, 132, 133, 136, 141, 165, 187, 221
Şam; 59, 61, 136
Şapka; 69
Şehinşahname; 155
Şehir Oğlanı; 174
Şehname-i Selim Han; 155
Şemail; 49
Şemdanizade Tarihi; 83
Şemle; 108, 109, 175
Şerif; 90, 218, 245
Şerit; 118, 237, 245
Şevketi Efendi, Eşref Efendizade; 187
Şeyh; 66, 140, 203
Şeyh-i İlahi; 180
Şeyhülislam; 55, 73, 89, 90, 105, 108, 123, 127, 153, 154, 159, 161, 185, 198, 224, 231, 234, 236, 237, 238, 242, 245, 249
Şeyhülislam Esad Efendi Vakfı; 160
Şeyhülislam Esad Efendi Vakfiyesi; 160
Şiir; 48, 93, 175, 179
Şiir Meclisi; 119
Şişe; 175

T

Tabut; 100

Tac; 100, 154, 216

Tacir; 129, 238

Tafta; 101, 104, 216

Taht; 73, 109, 112

Tahta; 208

Takke; 84, 95, 96, 101, 110, 159, 166,
175, 212, 216Talebe; 90, 110, 137, 160, 161, 164,
165, 166, 170, 174, 175, 180

Tanzimat; 118, 245

Tarçın Rengi; 217

Tarha; 64

Tasavvuf; 66, 92, 114, 129, 140, 166,
170, 179, 203, 212, 216Tasvir; 45, 46, 48, 49, 50, 55, 67, 73,
74, 92, 144, 159, 166, 175, 179,
193, 198, 201, 203, 208, 214, 220,
242

Taşra; 128, 195, 242

Tatar; 84

Tavşan; 195

Tayin; 43, 123, 185, 224, 236

Taylasan; 63, 64, 96, 97, 104, 108, 214,
220, 238, 245, 249

Tebük Gazvesi; 59

Tedris; 153

Tefsir; 92, 231

Teftiş; 189

Tekalif; 43

Tekirdağ; 180

Tel; 70

Telhis; 231

Telif; 48

Tennure; 84

Tepeli; 104

Tepelik; 96, 158, 176, 221

Tereke; 47, 96, 150, 180, 189, 193,
195, 204, 206, 217, 244

Terk; 176, 226, 242

Terlik; 95, 96, 97, 110, 141, 176

Terzi; 112, 126, 128

Terzihane; 85

Tespih; 238

Teşkilat Kanunu; 74, 78

Teşrifat; 248

Teşrifatçı; 234

Teşrifat-ı Kadime; 127

Tevkii Abdurrahman Paşa; 84

Tezkire; 46, 48, 193, 212

Tıraz; 61, 126

Ticaret; 204, 206

Tiftük; 160

Tiftük Keçisi; 129

Tilki; 126, 189, 195, 217

Tilki Kafası; 208

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi; 47

Topuk; 67, 112, 145, 151, 201, 220,
230

Tören; 65, 96, 108, 115, 231

Trablus; 82, 136

Trabzon; 188, 195

Tıraş; 174

Tului; 170

Turuncu; 179, 189, 210, 230

Tuzcu; 43

Tülbent; 69, 84, 88, 90, 96, 97, 100,
101, 105, 110, 115, 136, 175, 204,
214, 216, 217, 226, 237, 238, 242

Türk; 144

Türkçe; 85, 100

Türkler; 91, 100, 112

Türkmen; 216

U

Ubeydi Çelebi; 175

Uçkur; 67, 136

Uhba; 64

Usta; 144

Usuli; 93, 179

Ü

Ücret; 184

Üç Etek; 88, 136

Üniforma; 42, 187, 250

Üniversite; 41, 249

Üsküf; 100, 105

V

Vakanüvis; 51

Vakfiye; 161

Vakıf; 43, 66, 110, 160, 161, 203

Vaşak; 158, 189, 212, 224

Velençe; 193, 216, 217

Veli; 161

Vergi; 43

Vezir; 70, 79, 82, 84, 97, 101, 104, 155,
158, 202

Veziriazam; 73, 105, 218, 224, 231

Y

Yağmurluk; 189, 193, 195, 212, 216,
217

Yahudi; 69, 70, 109

Yaka; 67, 82, 88, 114, 119, 122, 126,
132, 159, 164, 179, 201, 210, 214,
220, 221, 226, 229, 230, 242

Yanak; 63

Yaprak [Börk]; 97

Yargı; 222

Yay; 122

Yaz; 63, 114, 128, 129, 245

Yazlık; 85, 231, 234

Yazma; 137

Yekek; 129

Yemek; 160, 184

Yemeni; 88, 141, 145, 150, 216, 226, 242

Yen; 82, 85, 105, 112, 119, 136, 176, 185, 201, 208, 210, 212, 214, 221, 229, 231, 234, 236, 238, 242, 245

Yeniçeri; 74, 224

Yeniçeri Ağası; 69

Yeniçeri Ocağı; 245

Yeşil; 88, 90, 105, 108, 109, 175, 176, 179, 180, 182, 187, 188, 193, 201, 210, 214, 216, 218, 220, 221, 226, 229, 234, 237, 242, 244

Yıldız Sarayı; 141

Yırtmaç; 62, 88, 118, 132, 201, 210, 212, 221, 226, 238

Yusuf Efendi bin Halil Efendi; 193

Yusufi; 100, 101

Yün; 59, 92, 129, 136, 137, 140

Yüzük; 104, 245

Z

Zekeriya Efendi, Şeyhülislam; 161

Zerd; 189

Zerdeva; 204, 206

Zerdüş; 109

Zeyrek Camii; 180

Zıbın; 132, 160, 188, 195

Zırh; 108

Ziyaeddin Efendi; 123

Ziyafet; 236

Zülûf; 166

